

Årbot 3:1 m fl, Dals Ed socken och kommun, Västra Götalands län

Arkeologisk utredning steg 2 längs väg 2183, sträckan Ed – Mäfallingen

Fossil åkermark och husgrunder

Annika Östlund

Kulturlandskapet rapporter 2019:14

**Årbot 3:1 m fl, Dals Ed socken och kommun,
Västra Götalands län
Arkeologisk utredning steg 2 längs väg 2183, Ed – Mäfallingen
Fossil åkermark och husgrunder**

Annika Östlund

Administrativa uppgifter

Fastighet: Årbol 3:1, Eds-Strand 3:1, Knipan 1:3, Knipan 1:55, Knipan 1:57 samt Rävmarken 1:105, Dals-Ed socken och kommun, Västra Götalands län

Länsstyrelsebeslut datum/dnr: 431-20502-2019

Uppdragsgivare: Trafikverket

Fältarbetsperiod: 2019-08-30 - 2019-09-05

Projektnummer: 19141

Projektansvarig: Stig Swedberg

Fältansvarig: Annika Östlund

Övrig personal: Lisa Börjesson Liljas, Ylber Qallaki samt Torbjörn Brorsson (KKS)

För personalens meriter hänvisas till Kulturlandskapets hemsida.

Underkonsulter: Torbjörn Brorsson (KKS), Tanums Maskinstation, Västsvensk Skogsservice.

Utredningsområdets storlek: Cirka 217 ha

Belägenhet i SWEREF 99 TM: Norr 6541000 m, Öst 321200 m

Höjd över havet: 100-200 meter

Dokumentationsmaterial: Inmätningar, beskrivningar, fotografier.

Digitalt dokumentationsmaterial förvaltas av Kulturlandskapet.

Fynd: Har ej omhändertagits.

Årbol 3:1 m fl, Dals Ed socken och kommun, Västra Götalands län Arkeologisk utredning steg 2 längs väg 2183, Ed – Mäfällingen Fossil åkermark och husgrunder

Kulturlandskapet rapporter 2019:14

© Kulturlandskapet 2019

Författare: Annika Östlund

Foton: Där fotograf ej anges är bilder tagna av fältpersonalen.

Omslagsbild framsida: Dals-Ed 227, röjningsröse nr 20. Väg 2183 i bakgrunden till vänster, vägen till Klevmarken till höger. Foto mot sydost.

Bild baksida: Kvarnekas, L2018:1036. Del av den äldre vägsträckningen mot Nössemark och ett antal röjningsrösen (nr 31-33). Foto mot sydost.

Orienteringskarta: Framställd av Kulturlandskapet med data från Map Maker, FMIS samt Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Topografisk grundkarta samt plankarta: Tillhandahållen av uppdragsgivaren.

Övriga kartor och situationsplaner: Framställda av Kulturlandskapet.

Redigering och layout: Andreas Hansen, Omland Form och Fotografi

Sökord: Fossil åkermark, lägenhetsbebyggelse, röjningsröse, husgrund

Kulturlandskapet
Ekelidsvägen 5
457 40 FJÄLLBACKA
www.kulturland.se
kontakt@kulturland.se

Innehåll

Sammanfattning	5
Del 1 Inledning	
Syfte	7
Tidigare undersökningar	7
Utredningsområdet	7
Metod	10
Del 2 Utredningsresultat	
Schakt	12
Anläggningar	12
Fynd	12
Berörda lämningar	12
Boplatslägen	28
Del 3 Tolkning	
Tolkning och antikvarisk bedömning	33
Röjningsrösen - diskussion	37
Värdering av måluppfyllelsen	37
Förslag på ytterligare åtgärder	37
Källor	39
Bilagor	
1. Röjningsrösen	43
2. Schakt	47
3. Husgrunder	50

Årbot 3:1 m fl, Dals Ed socken och kommun, Västra Götalands län Arkeologisk utredning steg 2 längs väg 2183, Ed – Mäfallingen Fossil åkermark och husgrunder

Sammanfattning

Trafikverket planerar för bärighetshöjande åtgärder på en sträcka av väg 2183 norr om Ed, Dals-Ed kommun. Kulturlandskapet har fått i uppdrag att utföra en arkeologisk utredning steg 2.

Dals-Ed 227

Tjugotvå röjningsrösen mättes in. Tre av dessa undersöktes delvis, och prover för vedartsanalys och ¹⁴C-datering insamlades. Dateringarna visar på röjningsaktiviteter under medeltid. Lämnningen bedöms som *fornlämning*. Utbredningen har justerats.

L2018:1028

17 rösen eller strängar med röjningssten mättes in, samt två terrasskanter, två husgrunder, och ett mindre stenbrott i form av uttag med rundkil i löst liggande block. Lämnningstyp ändras från område med fossil åkermark till *lägenhetsbebyggelse*. Bedömningen övrig kulturhistorisk lämning kvarstår. Utbredningen har justerats.

L2018:1029

17 rösen och strängar med röjningssten mättes in, samt två husgrunder, åkerdiken och terrasskanter. Lämnningstyp ändras från område med fossil åkermark till *lägenhetsbebyggelse*. Bedömningen övrig kulturhistorisk lämning kvarstår. Utbredningen har justerats något.

L2018:1036

38 rösen och strängar med röjningssten mättes in, samt tre husgrunder och fyra åkerhak. Lämnningstyp ändras från område med fossil åkermark till *lägenhetsbebyggelse*. Bedömningen övrig kulturhistorisk lämning kvarstår. Utbredningen har justerats.

L2018:1047

Fyra schakt togs upp med maskin vid husgrunden, och en ruta togs upp för hand i en skräphög några meter norr om. Samtliga framkomna fynd bedöms vara från andra halvan av 1800-tal samt 1900-tal. Husgrunden är sannolikt resterna efter en ekonomibyggnad från slutet av 1800-talet. Bedömningen övrig kulturhistorisk lämning kvarstår.

Boplatslägen

Vid boplatsläge 2 togs fyra schakt upp, och vid boplatsläge 4 togs fem schakt upp. Vare sig fynd eller anläggningar framkom. Boplatsläge 1, 3 och 5 schaktades ej, då bedömningen gjordes att de inte berörs av vägarbetet. Inga fornlämningar har registrerats.

Förslag på ytterligare åtgärder

Kulturlandskapet anser att i det fall Dals-Ed 227 (eller gravfältet Dals-Ed 21:1) berörs av vägarbetet bör vidare undersökningar utföras.

Vid L2018:1036 verkar det finnas fossil åkermark även väster om väg 2183. Om det är möjligt bör breddning av vägen ske just åt väster, då denna yta redan är påverkad av rastplats, och det visuella sammanhanget med lämningarna öster om vägen svagt.

Vad gäller övriga här berörda ytor och lämningar gör Kulturlandskapet bedömningen att inga vidare åtgärder krävs.

För fornlämningar gäller att de förutom själva lämningen även omges av ett så kallat fornlämningsområde. Fornlämningsområdets storlek avgörs av länsstyrelsen från fall till fall.

Fornlämningar är skyddade enligt 2 kap i Kulturmiljölagen (KML) och genom miljöbalkens generella hänsynsregler, där stor vikt läggs vid hänsyn till kulturlämningar och kulturmiljöer. Ansökan om ingrepp i fornlämningar lämnas till länsstyrelsen.

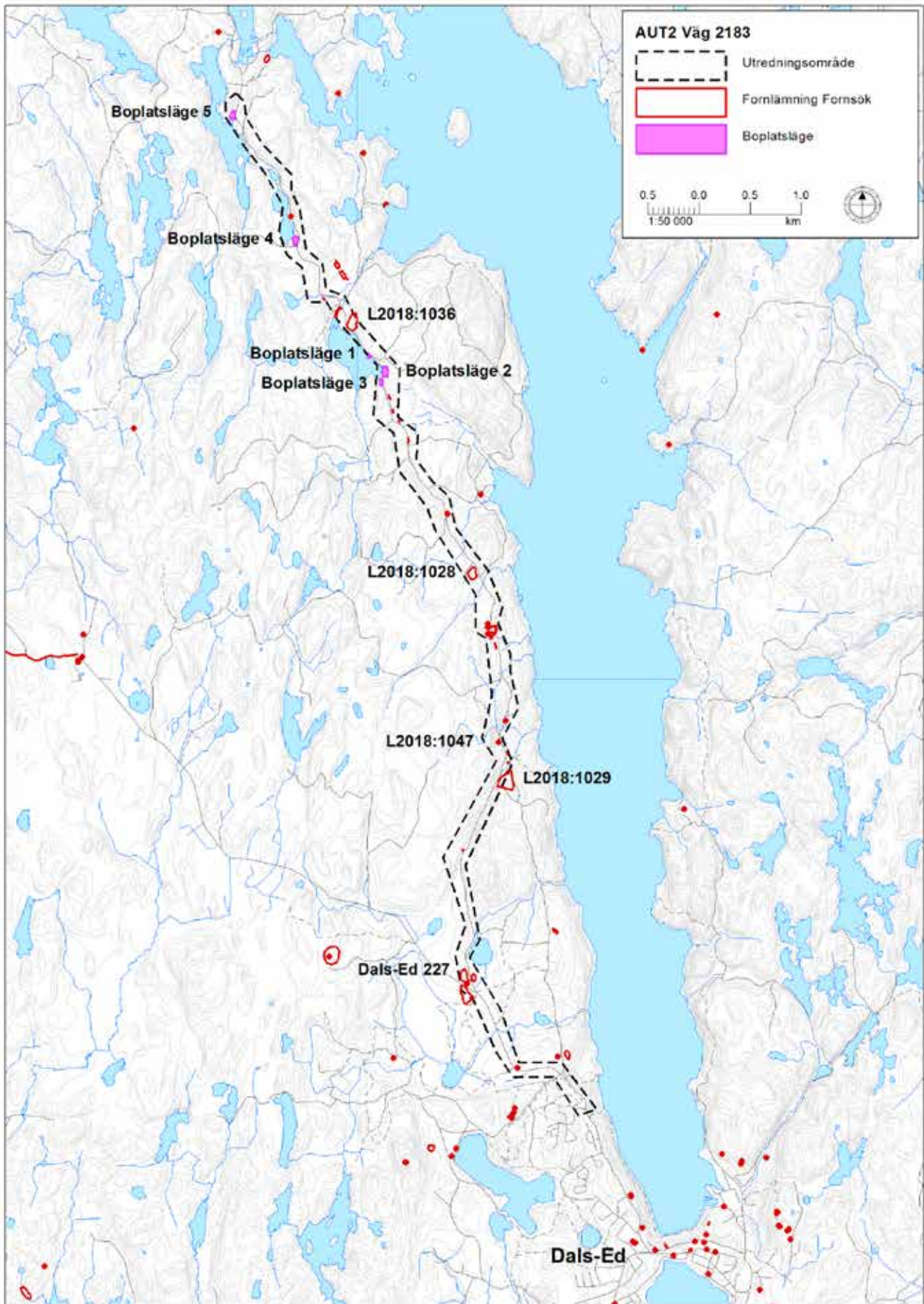

Illustration 1. Kartan visar utredningsområdet mellan Dals-Ed och Mäffällingen med berörda lämningar och platser markerade.
© Lantmäteriet.

Del 1 Inledning

Syfte

Trafikverket planerar för bärighetshöjande åtgärder på en sträcka av väg 2183 norr om Ed, Dals-Ed kommun, mellan Ed och Mäfallingen, *illustration 1*. Ombyggnationen innebär förstärkning av hela sträckan, kurvbreddningar samt att vägens diken och sidoområden förändras genom fördjupning och breddning. Kulturlandskapet har fått i uppdrag att utföra en arkeologisk utredning steg 2 inom valda delar av berört område.

Syftet med utredningen är att kartera tre områden med fossil åkermark, samt fastställa antikvarisk status för en fossil åker, en husgrund och fem möjliga boplatslägen.

Tidigare undersökningar

Under 2010 utförde Rio Kulturkooperativ en arkeologisk utredning och naturvärdesbedömning inom område för 40 kV kraftledning mellan Dals-Ed och Nössemark.¹ I samband med denna registrerades bland annat Dals-Ed 227 (fossil åker) som berörs av föreliggande utredning,

¹ Ljunggren och Swedberg 2011

men även kolningsanläggningar, militära lämningar och gränsmärken. Kraftledningen löper ställvis i anslutning till väg 2183.

Under 2018 utförde Kulturlandskapet en arkeologisk utredning steg 1 längs samma sträcka som är aktuell i föreliggande uppdrag.² I samband med denna justerades utbredningen av Dals-Ed 227, och L2018:1028, L2018:1029, L2018:1036 (områden med fossil åkermark) samt L2018:1047 (husgrund, historisk) registrerades. Dessutom registrerades färdvägar, ett småindustriområde, ytterligare militära lämningar, en brunn/kallkälla och en stensättning (L2018:1037).

Utredningsområdet

Utredningen berör följande kulturhistoriska lämningar och ytor, se *tabell 1*.

Dals-Ed 227 (L1960:8761), fossil åker, utgörs av ett område med röjningsrösen, *illustration 2*. Området kring Dals-Ed 227 är präglad av en tydlig mänsklig närvaro under järnålder och tidig medeltid. 50 meter öster om lämningen och öster om väg 2183 är stensättningsgravfältet Dals-Ed 21:1 (L1967:8781) beläget, och strax söder om

² Swedberg m fl 2018

Tabell 1. Berörda lämningar.

Lämning / yta	Typ	Antikvarisk bedömning	Uppdrag	Metod
Dals-Ed 227 / L1960:8761	Fossil åker	Möjlig fornlämning	Fastställa tillkomsttid	Kartering och utredningsschaktning
L2018:1028 (Knipehaget)	Område med fossil åkermark	Övrig kulturhistorisk lämning	Kartering	Kartering
L2018:1029 (Västgården)	Område med fossil åkermark	Övrig kulturhistorisk lämning	Kartering	Kartering
L2018:1036 (Kvarnekas)	Område med fossil åkermark	Övrig kulturhistorisk lämning	Kartering	Kartering
L2018:1047 (Lundestad)	Husgrund, historisk	Övrig kulturhistorisk lämning	Fastställa antikvarisk status	Utredningsschaktning
Boplatsläge 1	Möjligt boplatsläge	(ingen bedömning)	Fastställa antikvarisk status	Utredningsschaktning
Boplatsläge 2	Möjligt boplatsläge	(ingen bedömning)	Fastställa antikvarisk status	Utredningsschaktning
Boplatsläge 3	Möjligt boplatsläge	(ingen bedömning)	Fastställa antikvarisk status	Utredningsschaktning
Boplatsläge 4	Möjligt boplatsläge	(ingen bedömning)	Fastställa antikvarisk status	Utredningsschaktning
Boplatsläge 5	Möjligt boplatsläge	(ingen bedömning)	Fastställa antikvarisk status	Utredningsschaktning

Illustration 2. Ett av röjningsröseena inom Dals-Ed 227 med utsikt över Ödegårdstjärnet. Foto mot nordost.

Dals-Ed 227 ligger den nypåträffade stensättningen L2018:1037. Området är beläget cirka 600 meter sydost om Ödegården, vilket indikerar en medeltida ödeläggelseprocess. Under 1800-talet uppodlades ett torp ("Bräckelund" enligt skylt) strax söder om, Dals-Ed 228 (L1960:8693), område med fossil åkermark, *illustration 3*.³ Detta följer ett mönster som föreligger i hela Stora Les västra strandområde, med en intensiv men kort uppodlingsprocess under 1800-talet. I det historiska kartmaterialet finns dock inga belägg för att Dals-Ed 227 ska höra till detta torp eller ett senare jordbruk.⁴

L2018:1028 utgörs av ett område med fossil åkermark i form av röjningsrösen och åkerhak, efter torpet Knipehaget. Lägenheten, då under namnet Nya Torpet, kan i husförhörslängderna beläggas tidigast till 1820-tal.⁵ Torpet finns med på laga skifteskarta över Knipan 1843, *illustration 4*, samt på Häradsekonomiska kartan från 1890-tal, markerat som torp med namnet Knipehaget.⁶

Även L2018:1029 utgörs av ett område med

fossil åkermark bestående av åkerhak och röjningsrösen efter en backstuga under Strand, med tidigaste kartbelägg för åkerytorna 1857; på kartan syns såväl tegar som röjningsrösen, *illustration 5*. Någon bebyggelse finns dock inte utritad inom området vid denna tid. På Häradsekonomiska kartan har bebyggelse tillkommit, markerad med B för backstuga.⁷

Liksom de två föregående utgörs L2018:1036 av ett område med fossil åkermark, bestående av röjda odlingsytor, åkerhak, röjningsrösen samt bebyggelseämningar efter Kvarnekas eller Kvarnetorpet, *illustration 6*. Torpet kan beläggas i husförhörslängderna till år 1822.⁸ Namnet – Kuarne Torpet – är utsatt på laga skifteskarta från 1843, men varken bebyggelse eller jordbruksmarker är markerade. Både byggnader och odlingsmark är däremot med på Häradsekonomiska kartan under namnet Qvarntorp.⁹

Husgrunden L2018:1047 är belägen vid Lundedstad, tidigast belagd till 1840-talet, *illustration 7*.¹⁰ Knappt 500 meter åt nordväst ligger Knipö-

3 Lantmäteriet 1857

4 Swedberg m fl 2018

5 Swedberg m fl 2018 och däri anförda källor

6 Lantmäteriet 1843; Lantmäteriet 1890-97

7 Lantmäteriet 1857; Lantmäteriet 1890-97

8 Swedberg m fl 2018 samt däri anförda källor

9 Lantmäteriet 1843; Lantmäteriet 1890-97

10 Swedberg m fl 2018 samt däri anförda källor

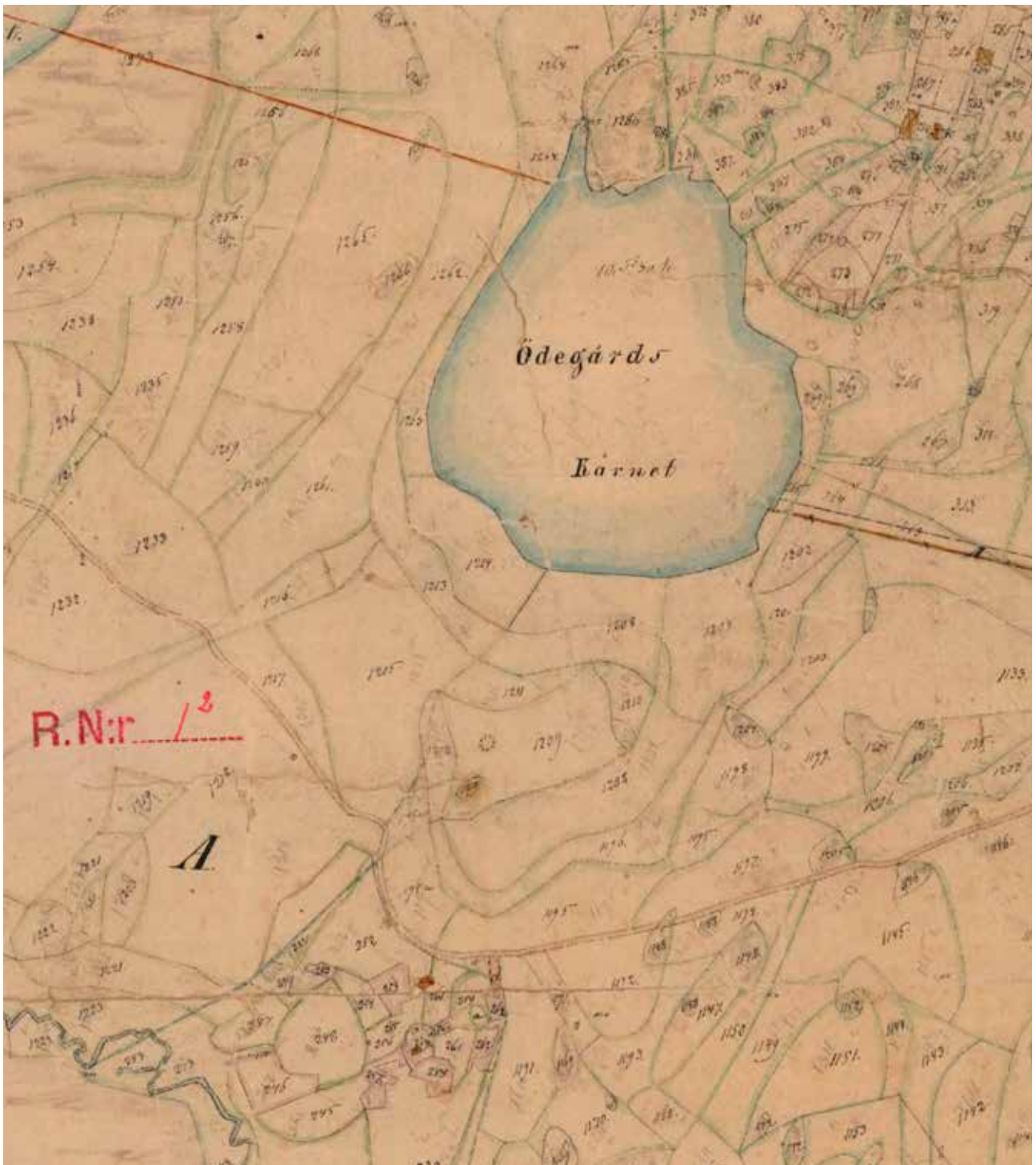

Illustration 3. Utsnitt ur laga skifteskarta över Strand från 1857. Ödegården norr om Ödegårdstjärnet är utsatt, liksom torpet Bräckelund (Dals-Ed 228) i söder. Varken odlingar eller bebyggelse finns markerat där Dals-Ed 227 nu är registrerat. Däremot är en av gravarna på gravfältet Dals-Ed 21:1 markerad, ungefär mitt emellan Ödegårdstjärnet och Bräckelund. Källa Lantmäteriet.

degården¹¹, ytterligare ett av traktens medeltida ödeläggelsenamn.

I den nordligaste delen av utredningsområdet ligger de fem möjliga *boplatslägen* som identifierades vid arkeologisk utredning 2018,

se *illustration 1*.¹² Dessa ligger i skyddade lägen i ett kuperat sjölandskap, vid Kvarnekastjärnen, Stora Mörterudstjärnet och Mäfällingen. Utredningsområdet är beläget strax väster om Stora Le, vilken sannolikt utgjort en viktig kommunikationsled i förhistorisk tid, även om endast

¹¹ Ref häradsekonomiska

¹² Swedberg m fl 2018

Illustration 4 (ovan vänster). Utsnitt ur laga skifteskarta över Knipan från 1843, som visar Haget eller Knipehaget. Källa Lantmäteriet. Illustration 5 (ovan höger). Utsnitt ur laga skifteskarta över Strand från 1857. I söder (vid skadan) syns bebyggelsen vid Lund. Norr om går det att ana åkerytter och vad som sannolikt är röjningssten, men ingen bebyggelse, inom den yta som nu skyltas som Västgärdet. Källa Lantmäteriet.

enstaka förhistoriska fyndplatser är kända längs dess västra strand (till exempel L1967:8861, L1967:8912, L1967:9448).¹³

Metod

Utredningen utfördes i fem delmoment:

1. Bedömning i fält av vilka boplatslägen som berörs av arbetsområdet för vägen. Härvid gjordes bedömningen att endast boplatsläge 2 och 4 berörs.
2. Utredningsschaktning med grävmaskin vid boplatslägena 2 och 4.
3. Kartering och utredningsschaktning av fossil åker Dals-Ed 227. Området karterades inledningsvis. Tre utvalda röjningsrösen undersöktes därefter manuellt, med assistans av grävmaskin, samt provtogs avseende vedartsanalys och datering. De

undersökta röjningsrösen avsågtes med metalldetektor löpande.

4. Utredningsschaktning av husgrunden L2018:1047. Delar av husgrunden undersöktes genom att mindre schakt togs upp med grävmaskin, både i och utanför i anslutning till grunden. Schakten avsågtes med metalldetektor. Kompletterande kartstudier utfördes.

5. Kartering av områdena med fossil åkermark L2018:1028, L2018:1029 och L2018:1036. Rösen och strängar med röjningssten, åkerhak/terrasskanter samt husgrunder mättes in och beskrevs. Kompletterande kartstudier utfördes för att avgränsa lämningarna.

Kulturhistoriska lämningar och upptagna schakt mättes in med RTK-GPS, beskrevs och fotograferades. Fältarbetet fotodokumenterades löpande.

¹³ Fornsök

Illustration 6 (överst). Husgrund med stort spisröse vid Kvarnekas. Den låga uppbyggnad som utgör själva grunden kan anas till vänster i bild. Foto mot nordost. Illustration 7 (underst). Husgrunden L2018:1047 döljs av växtligheten till höger i bild. Foto mot söder.

Fältarbetet utfördes av arkeologerna Annika Östlund, Lisa Börjesson Liljas och Ylber Qallaki. Vid schaktningen av husgrunden, L2018:1047, deltog även arkeolog Torbjörn

Brorsson, Kontoret för Keramiska Studier, i egen- skap av expert på keramiskt material. Fördjupade kartstudier har utförts av Annika Östlund.

Del 2 Utredningsresultat

Schakt

Sammanlagt togs 17 schakt upp inom ramen för utredningen. Dessa fördelades enligt följande: Schakt 1-5 på L2018:1047, schakt 6-10 vid Boplatsläge 4, schakt 11-14 vid Boplatsläge 2, samt schakt 15-17 i tre olika röjningsrösen på Dals-Ed 227. Samtliga schakt redovisas i *Bilaga 2*, samt beskrivs nedan under respektive lämning eller plats.

Anläggningar

Inga anläggningar framkom vid schaktningen vid boplatslägena. Schakten som togs upp vid L2018:1047 (husgrund) och Dals-Ed 227 (fossil åker) togs upp i och vid redan identifierade lämningar. Inga ytterligare strukturer framkom vid schaktning.

Fynd

De fynd som framkom kom alla vid husgrunden, L2018:1047. Inga fynd har omhändertagits.

Berörda lämningar

Nedan redovisas resultaten lämning för lämning.

Dals-Ed 227 / L1960:8761

Röjningsröseområdet Dals-Ed 227 är beläget på och i sluttningarna kring en ås som sträcker sig i nord-sydlig riktning väster om väg 2183, *illustration 8*. Området består till största del av ledningsgata och hyggesmark, men även av uppvuxen granskog.

Kartering

Området karterades inledningsvis. Totalt mättes 22 röjningsrösen in, *illustration 9*. Rösena har en genomsnittlig storlek om 5,5x4,6 meter och en genomsnittlig höjd om 0,6 meter, men måtten varierar mellan 3x3 meter upp till 14x9 meter, se till exempel *illustration 8 och 10*. I *Bilaga 1* redovisas samtliga inmätta röjningsrösen. Röjningsrösen hittades även utanför dåvarande begränsning i såväl norr, väster och söder, vilket innebär att begränsningen justerades och att stensättningen L2018:1037 nu är belägen inom området. Inga självklara åkerytor kunde iakttas

Illustration 8. Dals-Ed 227. Lisa inspekterar en "plundringsgrop" i röjningsröse nr 7. Vägen till Klevmarken syns i bakgrunden, ledningsgatan till höger. Foto mot söder.

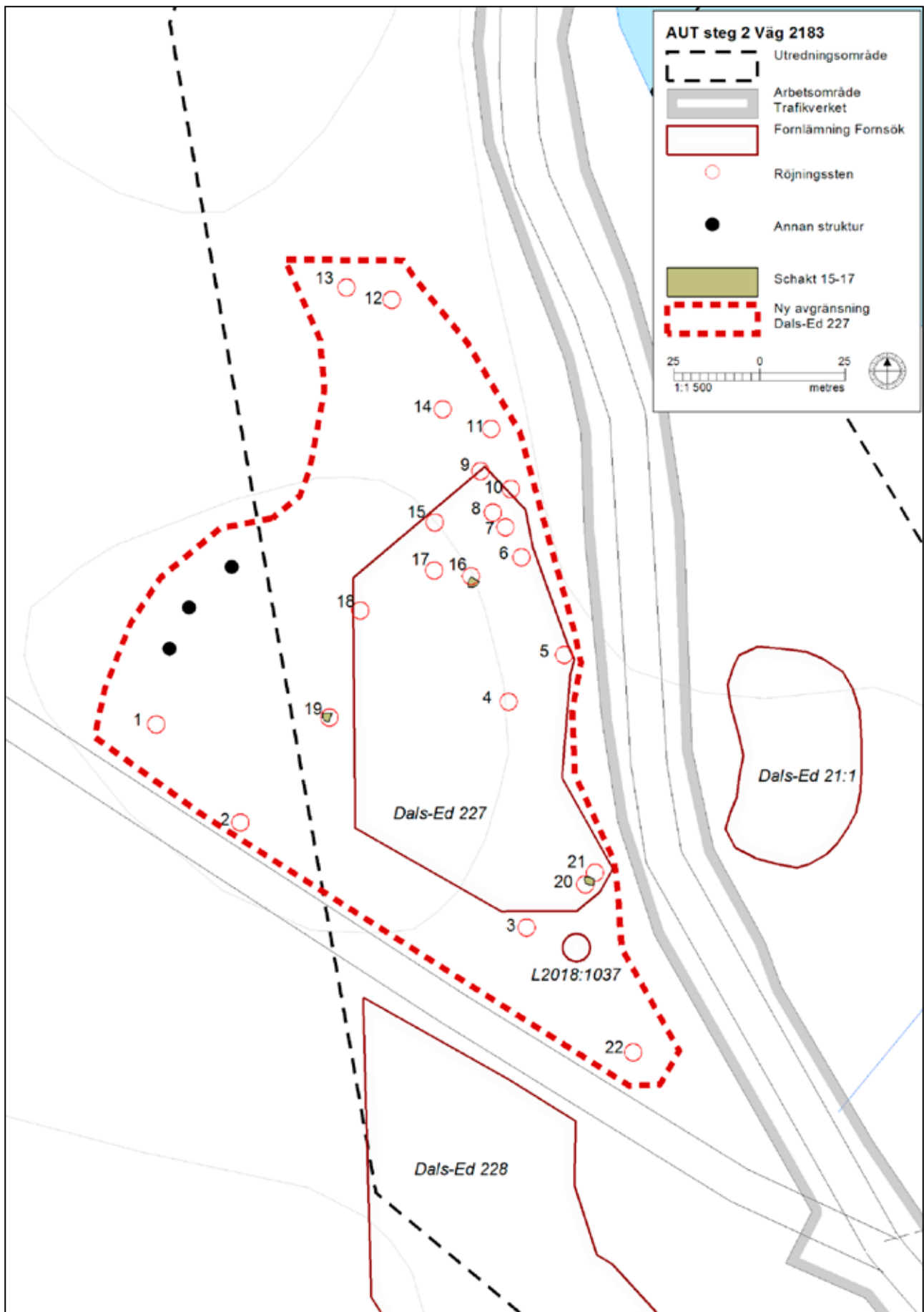

Illustration 9. Dals-Ed 227. Kartan visar inmätta röjningsrösen, upptagna schakt och ny avgränsning. © Lantmäteriet.

Illustration 10 (överst). Dals-Ed 227, röjningsröse nr 1. Foto mot norr. Illustration 11 (underst). Dals-Ed 227. En av de tre svårtolkade strukturerna som mättes in i den västra delen av ytan. Lisa provsticker med jordsond för att identifiera eventuella stenar. Foto mot söder.

inom ytan, inte heller åkerhak/terrasser.

I väster noterades tre svårtolkade strukturer, de ingår i den justerade utbredningen. Dessa strukturer var alla tre av samma typ och storlek (cirka 4x4 meter), och bestod av en vall - rundad eller fyrkantig (svårt avgöra på grund av väldigt mycket mossa) - av stenar/block, *illustration 11*. De påminner om tomtningar eller husgrunder, men även möjligheten att det är röjningssten eller militära lämningar diskuterades.

I fyra av rösena (nummer 1, 3, 18 och 19) iakt-

togs vad som i annat sammanhang skulle tolkas som plundringsgropar, nämligen centralt belägna fördjupningar om 1x1 till 1,8x1,8 meter, med djup på 0,4-0,6 meter, se *illustration 12*. Groparna är svårklarade. Kanske är de resultat av att röjningssten lagts på och intill stubbar, som sedan mulnat bort.

Lämningen är inte avgränsad mot norr. Söder om vägen mot Klevmarken och öster om den fossila åkermarken Dals-Ed 228 finns minst fem ytterligare röjningsrösen.

Illustration 12 (ovan). Dals-Ed 227. Undersökning av röse nr 19. Annika gör den sista avtorvningen. "Plundringsgropen" syns tydligt. Foto mot söder. Illustration 13 (vänster). Dals-Ed 227. Undersökning av röse nr 19. En av de framtagna profilerna. Det syns tydligt hur grunt röset är, och hur den underliggande silten når högt upp bland stenarna. Foto mot väster.

Schaktning

Tre röjningsrösen undersöktes genom att en halva eller en kvart (beroende på rösets storlek) torvades av, varefter sten plockades bort ner till botten. Inledande avtorvning samt borttagande av enstaka större stenar skedde med maskin, övrig avtorvning och rensning skedde för hand. I *Bilaga 2* redovisas samtliga upptagna schakt.

Nummer 19 (6x5,3 meter stort och 0,6 meter högt), beläget i svag sluttning i övergången mellan ledningsgata och skog, var kraftigt övermosat och bestod av stenar med en storlek runt 0,1-0,45 meter, varav en del kantiga men de flesta

rundade. Centralt i röset fanns en fördjupning (1,8 meter i diameter och 0,6 meter djup), *illustration 12*. Vid undersökning visade det sig att även relativt högt upp belägna stenar var inbäddade i silt (podsolprofil), i de övre delarna grå (urlakningslager) och i de nedre delarna röd (anrikningslager). I profilen mättes rösets höjd till 0,3 meter, *illustration 13*. Avsökning med metalldetektor gav endast ett utslag, en modern patronhylsa ovanpå röset.

Röse nummer 20 (3,5x3,5 meter stort och 0,4 meter högt), var beläget nedanför sluttningen nära vägen, och var kraftigt övertorvat, se *omslag framsida*. Ingående stenar var 0,1-0,3 meter stora och rundade. Under dessa och inbäddade i humös grusig sand fanns rikligt med små skärviga stenar och även en sot- och kolkoncentration, *illustration 14*. I profilen mättes rösets höjd till 0,3

Illustration 14 (ovan vänster). Dals-Ed 227. Undersökning av röse nr 20. Bilden visar en del av den kol och de skärviga stenar som fanns i botten av röset. Illustration 15 (ovan höger). Dals-Ed 227. Undersökning av röse nr 20. En av de framtagna profilerna. Det syns tydligt hur lågt röset är, och hur den underliggande sandiga humusen också finns mellan stenarna. Foto mot söder.

Illustration 16 (ovan). Dals-Ed 227. Undersökning av röse nr 16. Av bilden framgår tydligt läget på krönet av åsen, samt hur stort och högt detta röjningsröse var jämfört med nr 19 och 20. Lisa mäter in. Detta röse är beläget i ledningsgatan. Foto mot nordväst.

meter, illustration 15. Avsökning med metalldektektor gav rikligt med utslag i bottenlagren, utan att något särskilt kunde iaktas eller hittas. Vi förmodar att det var järnhaltiga stenar som gav utslagen, även om de var svårtydda.

Nummer 16 slutligen (6,5x5 meter stort och 0,7 meter högt) var beläget på åsens topp, illustration 16. Röset var övermossat men lättrensat. Stenarna var rundade och 0,1-0,4 meter stora. Samtliga stenar ända ner till botten av silt låg luftigt med ytterst lite organiskt material; en

kopparödla hittades i en av håligheterna. I profilen mättes rösets höjd till 0,6 meter. Avsökning med metalldektektor gav inga utslag.

Nummer 19 och 20 var likartade på så sätt att även relativt högt upp belägna stenar låg inbäddade i silt/sand; så var inte fallet i röse 16 där det var mycket luftigt mellan stenarna hela vägen ner till botten. Det senare röset var också betydligt högre och resligare (0,6 meter i profilen) än de två andra som var mer flacka (0,3 meter i profilerna). Inga antydningar till kantkedjor el-

Tabell 2. Analysresultat Dals-Ed 227.

Prov nr	Lämning	Kontext	Vedarts-analys	CEDAD Code	Radiocarbon Age (BP)	$\delta^{13}\text{C}$ (‰)	95.4% probability
5	Dals-Ed 227	Röjningsröse # 19. Under sten.	<u>Tall</u>	LTL19692A	365 ± 45	-27.1 ± 0.4	1448AD (95.4%) 1636AD
6	Dals-Ed 227	Röjningsröse # 19. Mellan stenar långt ner.	<u>Tall</u>	LTL19689A	555 ± 45	-26.2 ± 0.5	1299AD (49.2%) 1369AD 1380AD (46.2%) 1438AD
7	Dals-Ed 227	Röjningsröse # 20. Under sten.	<u>Gran</u>	LTL19687A	640 ± 45	-24.2 ± 0.6	1280AD (95.4%) 1402AD
8	Dals-Ed 227	Röjningsröse # 20. Ur kolfläck med skärvig sten.	<u>Gran</u> och tall	LTL19691A	774 ± 45	-28.3 ± 0.2	1168AD (95.4%) 1289AD
9	Dals-Ed 227	Röjningsröse # 16. I botten mellan stenar.	<u>Björk</u> och tall	LTL19688A	352 ± 45	-30.9 ± 0.2	1453AD (95.4%) 1639AD
10	Dals-Ed 227	Röjningsröse # 16. Under sten.	<u>Gran</u> och tall	LTL19690A	521 ± 45	-26.2 ± 0.4	1308AD (26.6%) 1362AD 1386AD (68.8%) 1450AD

ler andra strukturer kunde iakttas. I samtliga kunde kolprov tas under stenar i botten.

Analysresultat

Kolprover togs i botten, under och mellan stenar, i samtliga tre röjningsrösen som undersöktes. Se *tabell 2* för en sammanställning av analyssvaren. Analysrapporterna finns att ladda ner på Forsök, samt på Kulturlandskapets hemsida.

Vedartsanalysen visar att kolproverna från de undersökta röjningsrösen innehöll kol från tall och gran, men även från björk.¹⁴ Artsammansättningen avviker inte från dagens.

¹⁴C-analyserna visar entydigt på röjningsaktiviteter under medeltid, eller möjligen tidig modern tid om man räknar med att proverna kan ha en viss egenålder.¹⁵ Se även tidsaxel längst bak i rapporten.

L2018:1028 (Knipehaget)

Kartering

Området utgörs av uppvuxen granskog, samt i anslutning till husgrunderna en hävdad yta med vändplan. Vid kartering mättes 17 rösen eller strängar med röjningssten in, samt en tydligt avgränsad åkeryta, två terrasskanter, två husgrunder (den ena uppskyldad; "Haget"), samt ett mindre stenbrott i form av uttag med rundkil i löst liggande block, *illustration 17, 18 och 19*. Dessutom noterades ytterligare en struktur

¹⁴ Danielsson 2019

¹⁵ Calcagnile 2019

i norr som kan utgöras av röjningssten eller möjligen en husgrund, samt en struktur i söder som eventuellt kan utgöras av en jordkällare.

Öster om husgrunderna och lägre liggande i terrängen finns ytterligare en åkeryta, men då

Illustration 17 (överst). Knipehaget, L2018:1028. Den inmätta åkerytan. Strängarna med röjningssten, nr 3 och 4, ans i bildens högra halva. Väg 2183 skymtar mellan träden. Foto mot öster. Illustration 18 (underst). Knipehaget, L2018:1028. Litet stenbrott, uttag med rundkil ur löst liggande block, nedanför röjningsrösen 13, 14 och 15. Foto mot sydväst.

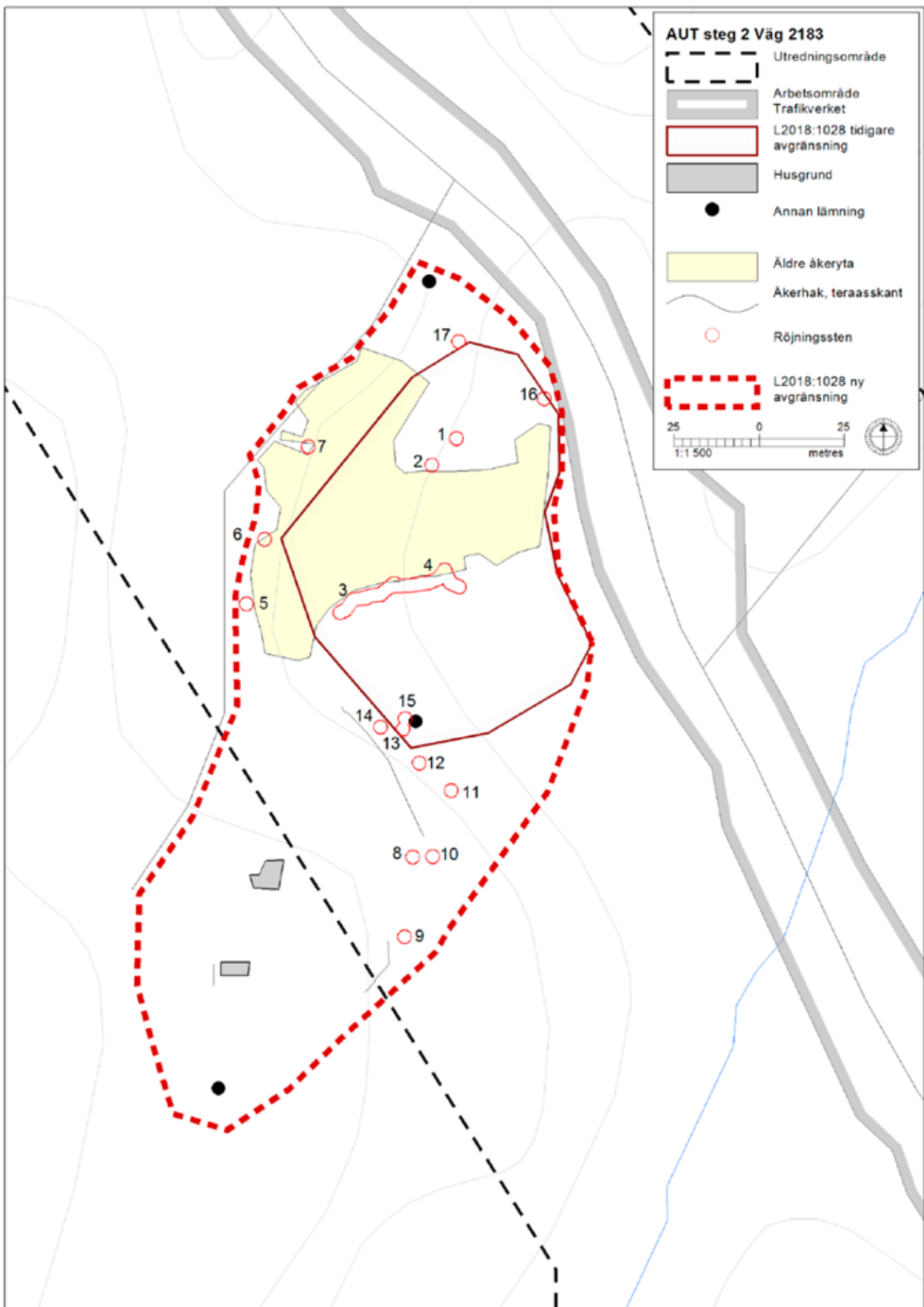

Illustration 19. Karta över Knipehaget, L2018:1028, med inmäta röjningsrösen, husgrunder och åkerelement. Den nya justerade utbredningen framgår också. © Lantmäteriet.

Illustration 20 (överst). *Knipehaget, L2018:1028. Husgrund med spisiröse, skyltad "Haget". Annika mäter in. Foto mot norr.* Illustration 21 (underst). *Knipehaget, L2018:1028. Husgrund utan spisiröse, men med terrasskant. Lisa mäter in. Foto mot öster.*

denna var svåravgränsad mättes enbart ett par tydliga terrasseringar i öster in. Det är dock tänkbart, utifrån kartstudierna, att dessa terrasskanter snarare utgör rester efter en äldre väggkropp.

Röjningsrösen varierar i storlek mellan 2x1,1 meter upp till 9x8 meter, och de två strängarna med röjningssten var 15x4,7 respektive 20x1,5 me-

ter stora. Höjden var i genomsnitt 0,7 meter. I *Bi-laga 1* redovisas samtliga inmätta röjningsrösen.

Den husgrund som var uppskyltad bör vara resterna efter ett hus som rasat relativt sett nyligen; en byggnad är markerad här på ekonomiska kartan från 1970-talet.¹⁶ Förutom själva spisiröset

¹⁶ LstGIS

Illustration 22. Knipehaget, L2018:1028. Grop med vall i den södra delen av ytan. Kanske resterna efter en jordkällare? Foto mot öster.

sågs bland annat förmultnade rester av trävirke, samt tegel och tegelpannor, fönsterglas, och – på plats i spisröset – en rostig järnspis, *illustration 20*. Grunden var cirka 7x8 meter stor. Kring grunden växte bland annat sparsamt med syren, riddarsporre, akeleja, krusbär, nässlor och smultron, samt ett par lönnar och en lärk som sannolikt är vårdträd.

Den andra husgrunden, söder om den första, var övervuxen av unggranar, *illustration 21*. Själva grunden var 7x3 meter stor (öst-västlig riktning), och i anslutning till den västra änden fanns en sten-satt terrasskant, 8 meter lång och 0,6 meter hög.

Den eventuella jordkällaren utgjordes av en större grop med vall, belägen i en sluttning, *illustration 22*. Gropen inuti mätte cirka 2x2 meter, och vallen var intill 4 meter bred. Djup från botten av grop till topp av vall var cirka 0,9 meter. Vid provstick framkom endast silt, med någon enstaka sten kännbar med sond i gropen, men inte i vallen. Något kol kunde inte ses. I *Bilaga 3* redovisas samtliga inmätta husgrunder.

L2018:1029 (Västgärdet)

Kartering

Området består dels av granskog, dels av hyggesmark, dels av tomtmark i anslutning

till en sommarstuga av 1900-talssnitt. Vid kartering mättes 17 rösen och strängar med röjningssten in, *illustration 23 och 24*. Särskilt i de lägre liggande partierna i väster ligger stenen ofta i långa strängar. I detta parti, väster om åkerytan och röjningsstenen, löper också en äldre vägsträckning nedanför strängarna med röjningssten. Denna syns inte på vare sig laga skifteskarta, häradsekonomiska kartan eller ekonomiska kartan från 1970-talet.¹⁷ Förutom röjningssten mättes också ett flertal åkerdiken in, samt åkerytans terrassartade avgränsning i väster. Avgränsningen mot öster var svårbedömd varför ingen sammanhängande åkeryta avgränsats.

Två husgrunder mättes in, varav den ena med spisröse var uppskyldad ("Västgärdet"), kraftigt övermossad och cirka 5x5 meter stor, *illustration 25*. Den andra husgrunden var mindre, cirka 4x4 meter stor och 0,2 meter hög, och av betydligt enklare natur, *illustration 26*. Det parti där den senare grunden var belägen var svårinventerat på grund av nyligen gjord averkning. I *Bilaga 3* redovisas samtliga inmätta husgrunder.

Röjningsrösen varierade i storlek mellan 2x2 meter upp till 21,5x5 meter, med en genom-

¹⁷ Lantmäteriet 1857; Lantmäteriet 1890-97; Lst GIS

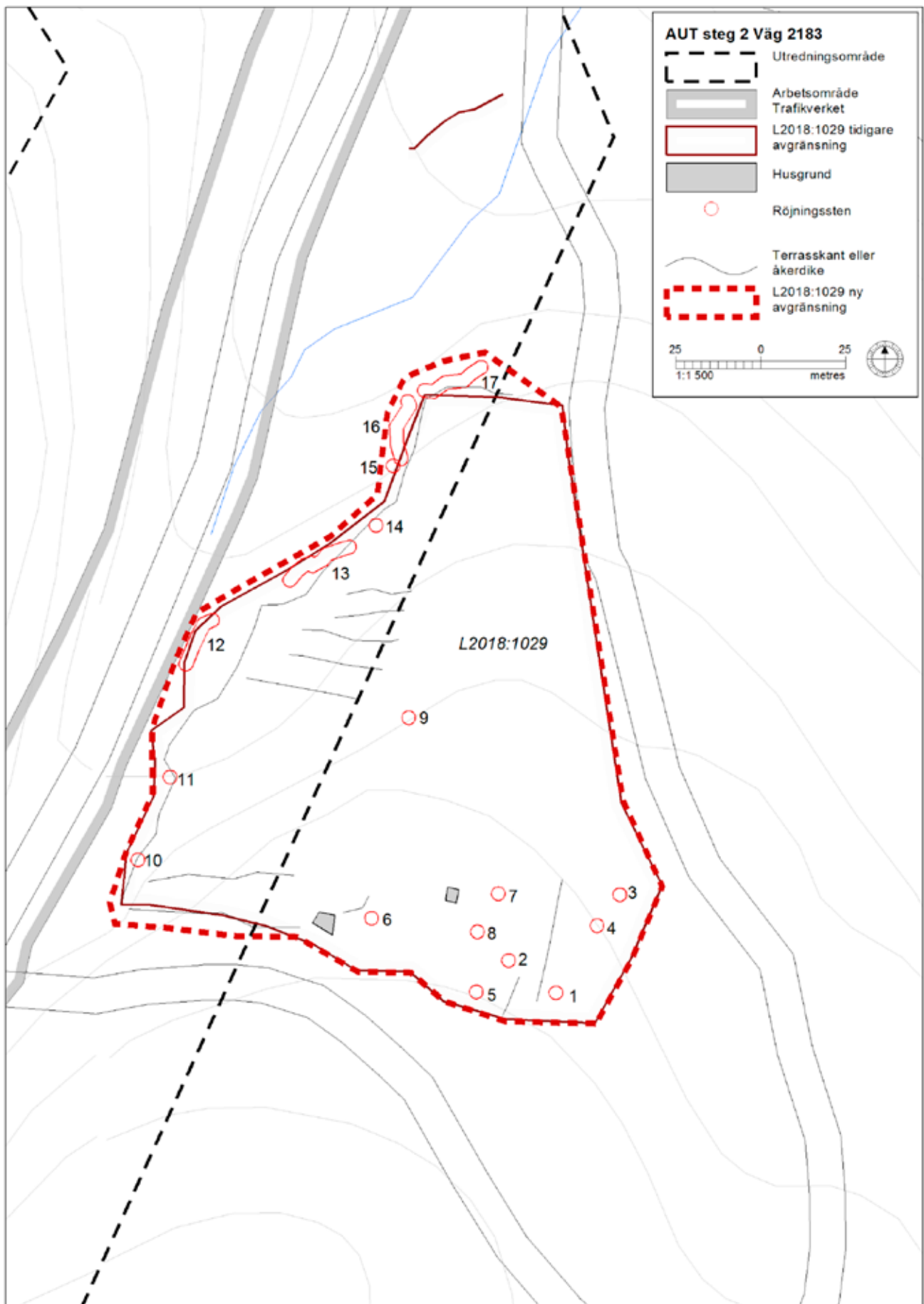

Illustration 23. Västgården, L2018:1029. Kartan visar inmätta röjningsrösen, husgrunder, åkerhak och -diken. Grunden med spisröse är den som ligger helt intill den södra kanten av ytan. © Lantmäteriet.

Illustration 24. VästgärDET, L2018:1029. Röjningsröse nr 3 beläget precis intill en sommarstuga. Ylber mäter. Foto mot nordost.

Illustration 25 (ovan vänster). VästgärDET, L2018:1029. Husgrund med spisiröse och skyltat "VästgärDET". Annika mäter in. Foto mot nordväst. Illustration 26 (ovan höger). VästgärDET, L2018:1029. Husgrund utan spisiröse bestående av syllstenar. Husgrunden med spisiröse kan precis anas i bildens övre vänstra hörn. Foto mot väster.

snittlig höjd om 0,6 meter. Även här kunde en del "plundringsgropar" ses. I *Bilaga 1* redovisas samtliga inmätta röjningsrösen.

L2018:1036 (Kvarnekas)

Kartering

Hela området består av uppvuxen granskog. Vid kartering av området mättes 38 rösen och strängar med röjningssten in, samt fyra åkerhak och tre husgrunder, *illustration 27*. Gamla vägen till Nössemark passerar genom området och det är tydligt att röjningssten även lagts upp intill denna, *illustration 28*. Inga åkerytor har

avgränsats då det var svårt att definiera dessa i fält, däremot ett antal åkerhak, *illustration 29*.

Röjningsrösen varierar i storlek mellan 2x1,5 meter upp till 20x4 meter, med en genomsnittlig höjd om 0,5 meter. En del strängar såg ut som om de börjat som enskilda rösen men 'flutit ihop' allteftersom mer sten lagts på. I *Bilaga 1* redovisas samtliga inmätta röjningsrösen.

Husgrunderna består i fähus, bostadshus (uppskyltat; "Kvarnkas") och jordkällare. Grunden efter bostadshuset är uppskattningsvis cirka 8x5 meter stort med spisiröse och en halv kvarnsten som sannolikt tjänat som trappsten.

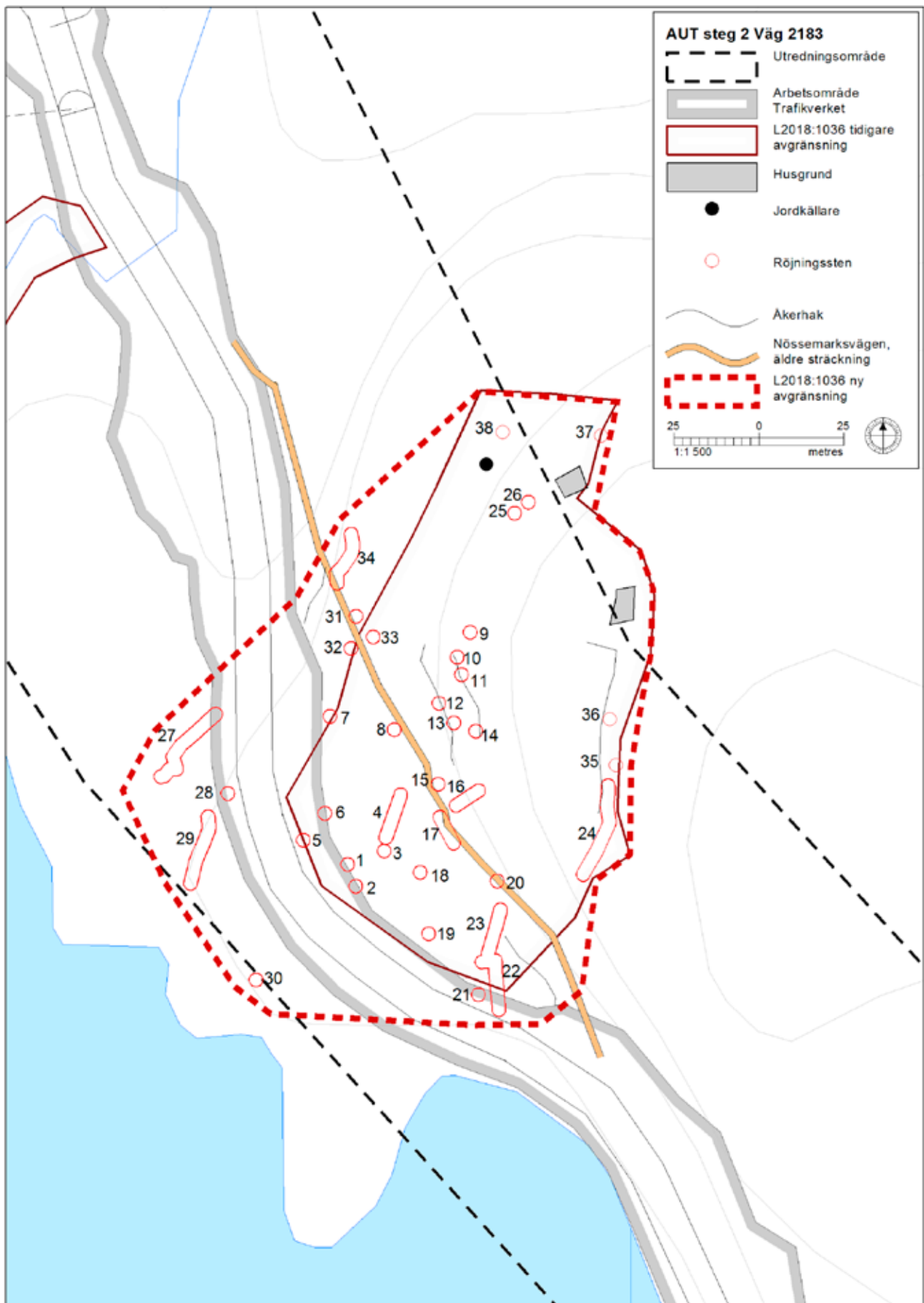

Illustration 27. Kvarnekas, L2018:1036. Kartan visar inmätta röjningsrösen, husgrunder och åkerhak. Ny avgränsning framgår också. Genom området och parallellt med dagens landsväg löper den äldre vägsträckningen. © Lantmäteriet.

Illustration 28. Kvarnekas, L2018:1036. Parti av den äldre vägsträckningen och ett antal röjningsrösen (nr 31-34) som lagts upp längs med vägen. Foto mot nordväst. Illustration 29. Kvarnekas, L2018:1036. Röjningsrösena nr 9, 10 och 11 upplagda ovanför ett åkerhak. Foto mot norr.

I den östra delen finns ingen synlig uppmurad grund; endast i den västra delen som vetter mot slänten, se *illustration 6*. Grunden till fähuset består av höga syllstenar och är cirka 9x5 meter stor, *illustration 30*. Jordkällaren är kallmurad av kantig sten, placerad i en slänt med ingången neråt, och mäter 4x5 meter, *illustration 31*. Själva

källarutrymmet inuti är 1,5x2,5 meter stort. I anslutning till husgrunden finns en liten flack yta som möjligen kan vara resterna efter något slags trädgård, alternativt ytan för ytterligare en mindre byggnad. I detta parti finns en övermossad hög med trasiga tegelpannor. I anslutning till husgrunden finns även ett eller två döda

Illustration 30 (överst). Kvarnekas, L2018:1036. Av fähuset i den östra delen av ytan återstår endast de höga syllstenarna. Till höger i bild anas en grop, kanske en gödselgrop. Foto mot sydost. Illustration 31 (underst). Kvarnekas, L2018:1036. Jordkällaren. På krönet av slänten till vänster bakom jordkällaren anas spisröset på husgrunden efter bostadshuset. Foto mot sydost.

träd som möjligen kan vara fruktträd. Längre ner i terrängen åt sydväst hittades robuskar och smultron, samt inne i granskogen enstaka johannesört, fibblor, gräs och andra ängsväxter. I *Bilaga 3* redovisas samtliga inmätta husgrunder.

Även väster om väg 2183 finns vad som sanno-

likt är röjningssten. Denna yta är dock påverkad av en mindre rastplats och lite svårtolkad.

L2018:1047 (Lundestad)

Husgrunden är belägen i omedelbar anslutning till vägen, i anslutning till en hävdad/klippt yta,

Illustration 32. Lundestad, L2018:1047. Bilden visar den norra delen av husgrunden som består av syllstenar. Grävmaskinen står vid spisröset. Foto mot söder.

Illustration 33 (ovan vänster). Lundestad, L2018:1047. Schakt 1. Jocke tar bort en del av den sten som rasat från spisröset ner i husgrunden. Schakt 2 i spisröset är redan upptaget. Av bilden framgår att spisröset inte innehåller bara sten, utan naturligt grus (samma som undergrunden på ytan). Meterrutan nr 5, togs upp bland lövträden som anas strax till vänster om hytten på grävmaskinen. Foto mot söder. Illustration 34 (ovan höger). Lundestad, L2018:1047. Torbjörn och Lisa undersöker schakt 1. I spisröset syns de rundade stenar det är uppbyggt av. Lunnestad på andra sidan vägen. Foto mot nordost.

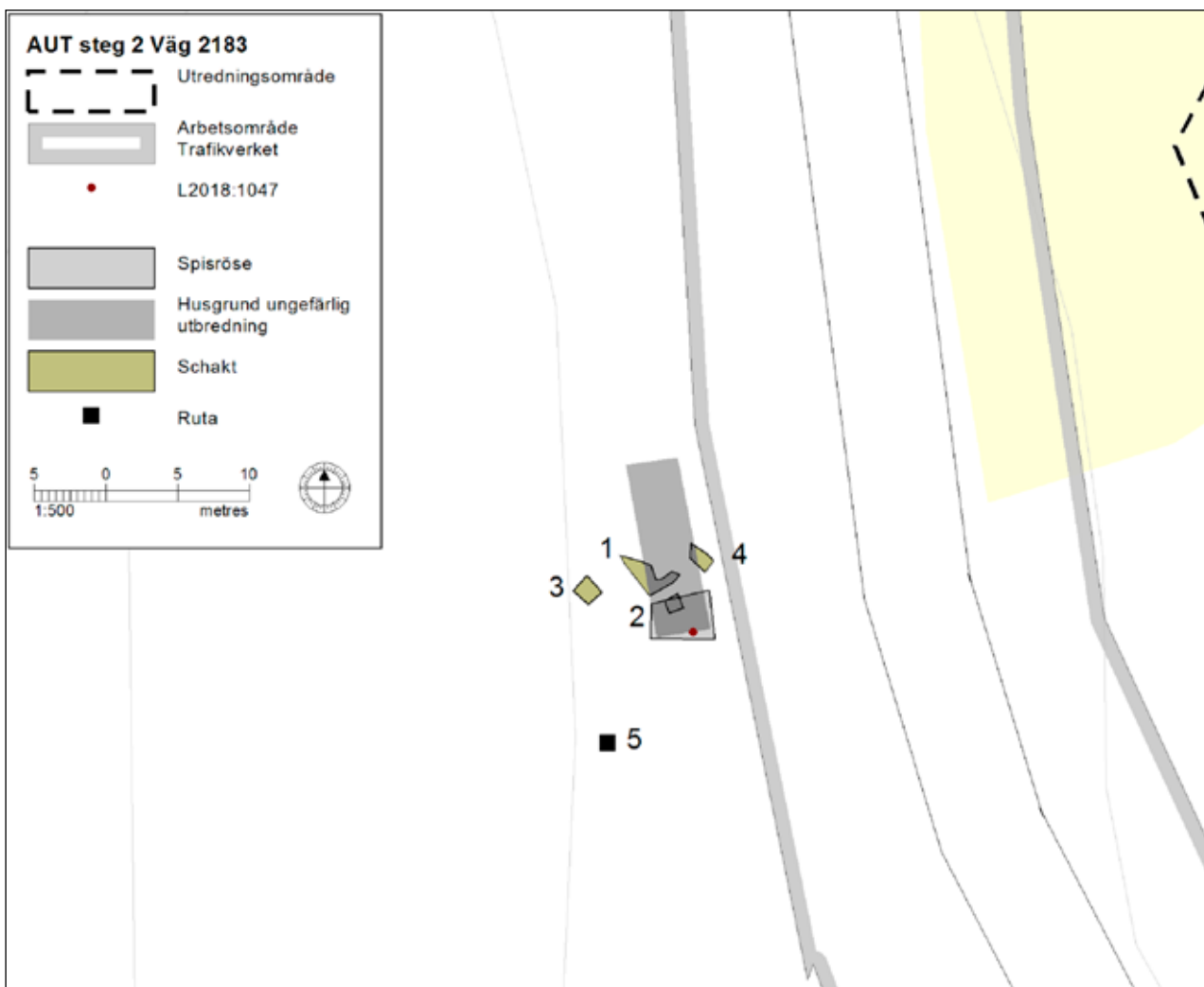

Illustration 35. Lundestad, L2018:1047. Kartan visar läget för spisröset, upptagna schakt samt den ungefärliga utbredningen av husgrunden. © Lantmäteriet.

se *illustration 7*. I övrigt kan noteras en påfallande avsaknad av kulturväxter, inte ens nässlor växer här. I *Bilaga 3* redovisas samtliga inmätta husgrunder.

Att uppskatta utbredningen i den norra delen är svårt, möjligen har såväl begränsad grustäkt som begränsad dumpning skett, *illustration 32*. Husgrunden ligger dessutom kant i kant med den klippta ytan med en viss nivåskillnad som påminner om ett åkerhak, detta löper längs med hela ytan och bidrar till svårigheterna. Storleken på husgrunden uppskattas till 4x14 meter.

Schaktning

Fyra schakt togs upp inom och i anslutning till husgrunden, och en provgrop togs upp i en skräphög cirka 8 meter söder om grunden, *illustration 33 och 35*. I *Bilaga 2* redovisas samtliga

upptagna schakt. Vid schaktning i den sydvästra delen av grunden framkom vad som verkar vara syllstenar i rad, möjligen nedgrävda i undergrunden. Undergrunden utgjordes av rödaktigt sandigt grus. Kring syllstenen hittades ett par bitar av ett förglasat/sintrat material. Lera/keramik kräver 1200°C för att förglasas, vilket inte uppnås i en vanlig eldstad.¹⁸

Vid metalledetektering och schaktning i och vid grunden framkom glas, flintgods och spik, samt några bitar eldpåverkat tegel av dålig kvalitet. Framkomna fynd var dock få. I skräphögen fanns bland annat mängder av glasflaskor med och utan skruvkork, (piller-)burkar av metall, porslin och rostiga grytor.

Den struktur som antas utgöra spisröse är

¹⁸ Brorsson muntligen

Illustration 36. Lundestad, L2018:1047. Skräphögen där meter-ruta nr 5 togs upp för hand, för att se om äldre fyndföremål gick att hitta. Foto mot söder.

uppbyggd av rundade stenar, och var före undersökning ganska övertorvad och övermos-sad, *illustration 34*. Vid undersökning visade sig konstruktionens 'innanmäte' innehålla rött grus (samma som undergrunden) snarare än stenar.

Av laga-skifteskarta över Strand från 1857 finns ingen byggnad på platsen.¹⁹ Av häradsekonomiska kartan (daterad 1890-97) framgår att gården Lundestad hade en utbredning även väster om vägen och att där stod en ekonomibyggnad.²⁰

Ägaren till fastigheten tvärs över vägen upp-gav att hans far köpt denna på 1960-talet och att det då inte stått någon byggnad på platsen för utredningsschaktningen. Däremot sades det att där tidigare stått en ladugård, och att den kulle som nu fanns kvar skulle vara resterna efter en "logbro" det vill säga ramp upp till överdelen av

ladugården, logen. Det är oklart om den kulle som avsågs är den lilla kulle som nu finns mellan vägen och husgrunden (se *illustration 7 och 34*), eller om det i själva verket är "spisröset" som utgör resterna efter en logbro. Resten av husgrunden är i så fall svår att förklara, liksom var själva ladugården i så fall låg.

Fynd

Vid undersökning av husgrunden framkom glas, flintgods, tegel, en del spik som eventuellt kan vara handsmidd eller ivarjefall av äldre typ, samt mer modern fabriksstillverkad spik. I skräphögen framkom mestadels glasflaskor, burkar av metall, porslin, rostiga grytor, *illustration 36*. Samtliga fynd bedöms vara från andra halvan av 1800-tal samt 1900-tal. Inga fynd har omhändertagits.

Analysresultat

Inga prover samlades in, och inga naturvetenskapliga analyser utfördes.

Boplatslägen

Boplatslägena identifierades i samband med den utredning steg 1 som utfördes 2018.²¹ Utförda åtgärder redovisas nedan plats för plats. I *Bilaga 2* redovisas samtliga upptagna schakt.

Boplatsläge 1

Boplatsläge 1 är beläget vid Kvarnekastjärnet, på en liten udde väster om och i omedelbar anslutning till väg 2183. Den yta som anses intressant bedömdes inte beröras av arbetsområdet för vägarbetet. Närmare arbetsområdet bedömdes ytan redan påverkad. Ingen schaktning utfördes.

Boplatsläge 2

Boplatsläge 2 är beläget vid Kvarnekastjärnet, öster om väg 2183, och utgörs av en sluttning och en liten plåtå, *illustration 37*.

Schaktning

Fyra schakt togs upp, tre i sluttningen och ett på plåtån, *illustration 38 och 39*. Jordlagren var tunna och inget framkom som tyder på några boplatsaktiviteter. Inga fynd framkom. Ingen fornlämning registreras.

¹⁹ Lantmäteriet 1857

²⁰ Lantmäteriet 1890-97

²¹ Swedberg m fl 2018

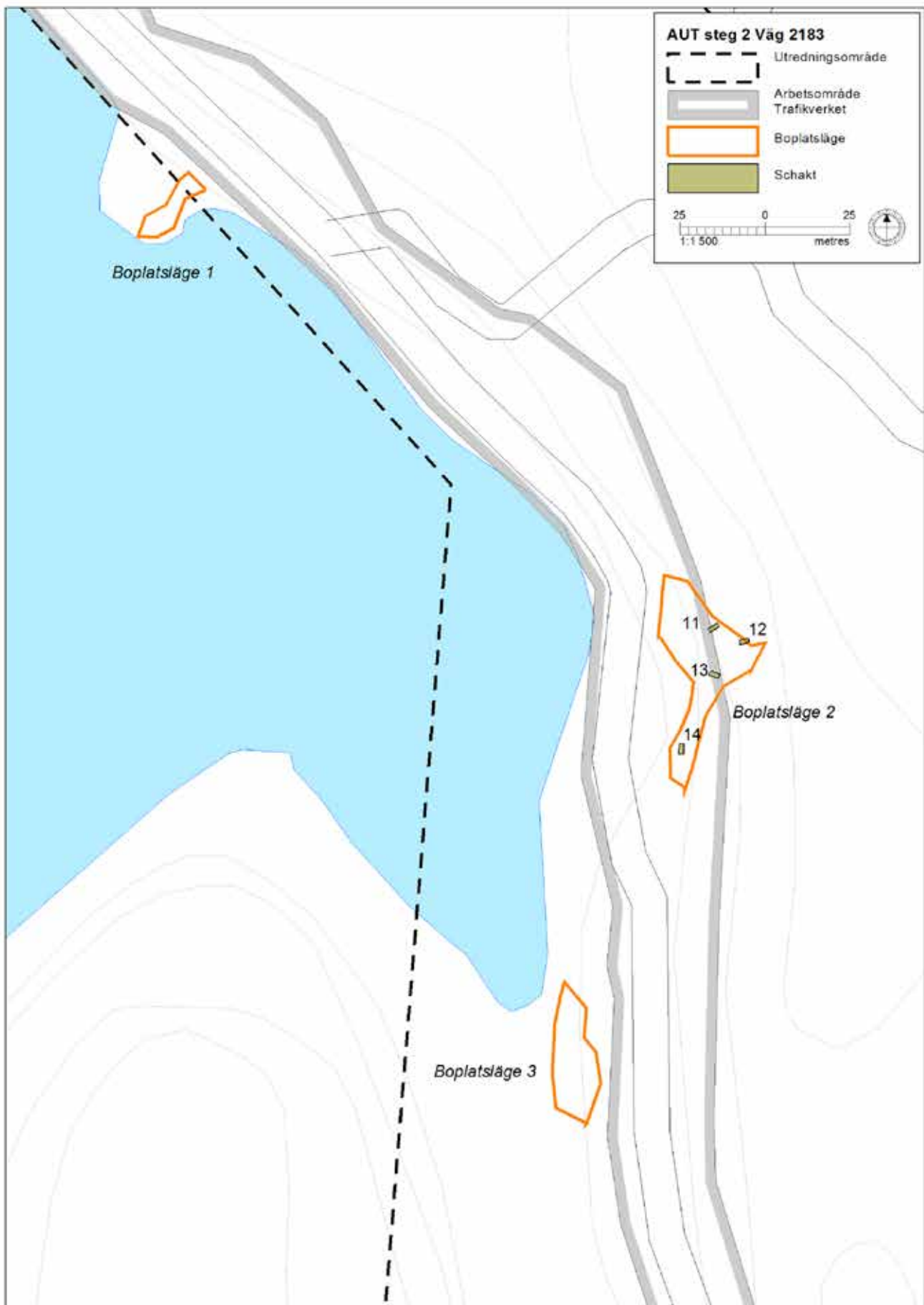

Illustration 37. Kartan visar boplatslägena 1-3, samt de schakt som togs upp inom boplatsläge 2. Ingen schaktning företogs vid boplatslägen 1 eller 3, då dessa bedömdes ligga utanför arbetsområdet. © Lantmäteriet.

Illustration 38. Boplatsläge 2. Jocke lägger igen schakt 11. Kvarnekastjärnet i bakgrunden. Foto mot nordväst.

Illustration 39. Boplatsläge 2. Lisa mäter in schakt 14. Fin utsikt över Kvarnekastjärnet. Foto mot nordväst.

Fynd

Inga fynd framkom.

Analysresultat

Inga naturvetenskapliga analyser utfördes.

Boplatsläge 3

Boplatsläge 3 är beläget vid Kvarnekastjärnets södra ände, väster om väg 2183. Den aktuella ytan är belägen topografiskt sett nedanför vägområdet, och bedömdes inte beröras av arbetsområdet för vägarbetena. Ingen schaktning utfördes.

Boplatsläge 4

Boplatsläge 4 är beläget vid södra änden av Stora Mörterudtjärnet, i en svag sluttning och ett sadelläge, *illustration 40*.

Illustration 40 (ovan). Boplatsläge 4. Lisa och Jocke tar upp schakt 8. Mörterudtjärnet i bakgrunden. Foto mot norr. Illustration 41 (vänster). Boplatsläge 4. Bilden visar en mindre koncentration av kol i schakt 8, i övergång mellan torvlager och urlakningslager. Då det framkom kol spritt i samtliga schakt – och inga fynd alls – tolkas det som rester efter skogsbränder snarare än mänsklig aktivitet. Foto mot öster.

Schaktning

Fem schakt togs upp, *illustration 42*. Jordlagren var tunna och inget framkom som tyder på några boplatsaktiviteter. Inga fynd framkom. Kol framkom relativt rikligt i och i övergång mellan torvlager och urlakningslager i samtliga schakt och tolkas komma från skogsbränder, *illustration 41*. Ingen fornlämning registreras.

Fynd

Inga fynd framkom.

Analysresultat

Inga naturvetenskapliga analyser utfördes.

Boplatsläge 5

Boplatsläge 5 är beläget vid Mäfällingens östra sida, i en svag sluttning vid en mindre vik. Den aktuella ytan är belägen topografiskt sett nedanför vägområdet, och bedömdes inte beröras av arbetsområdet för vägarbetena. Ingen schaktning utfördes.

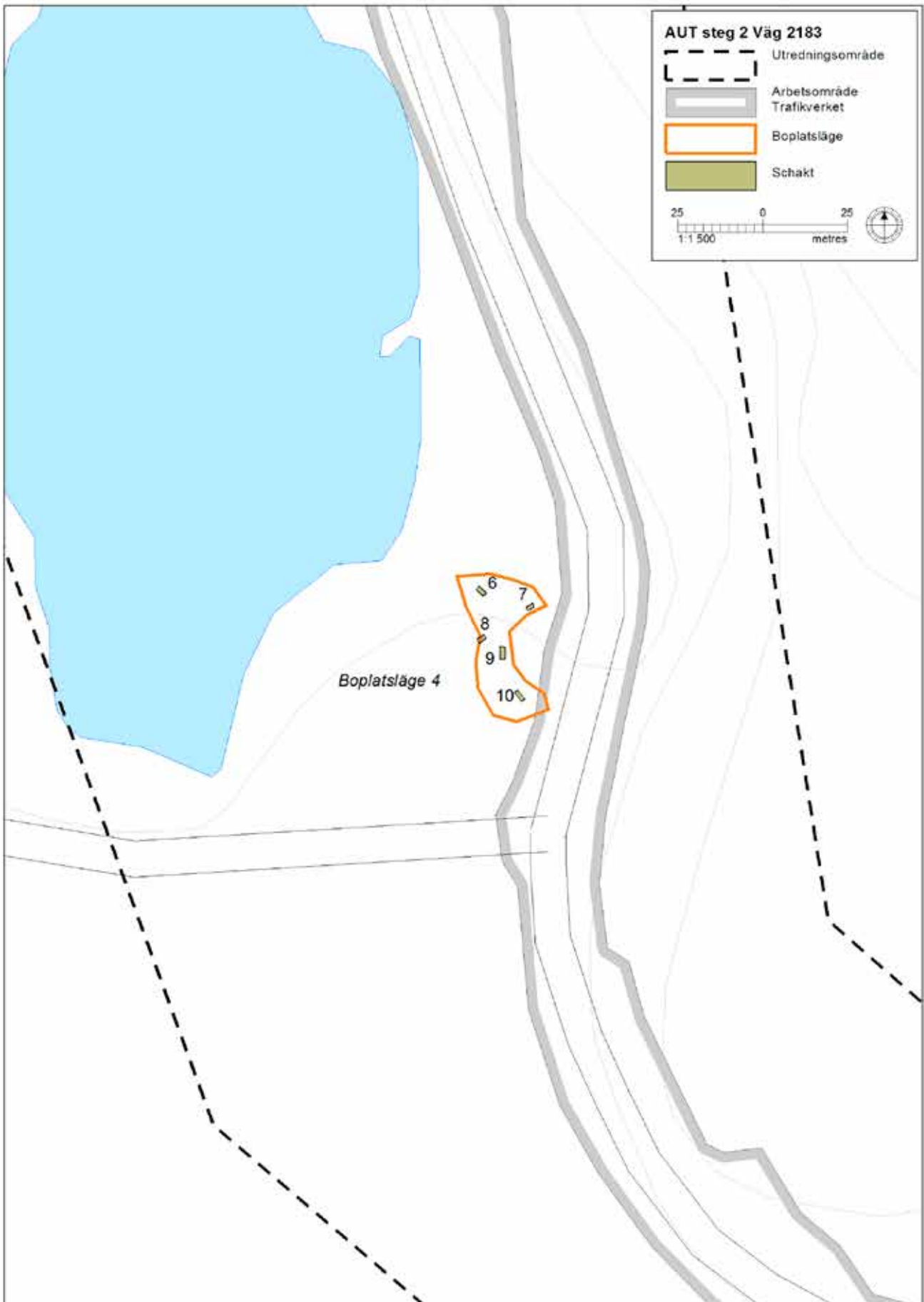

Illustration 42. Boplatsläge 4. Kartan visar upptagna schakt inom boplatsläge 4. © Lantmäteriet.

Del 3 Tolkning

Tolkning och antikvarisk bedömning

Nedan redovisas tolkning och antikvarisk bedömning lämning för lämning. I *tabell 3* presenteras en sammanställning.

Dals-Ed 227 / L1960:8761 - fossil åker

¹⁴C-analyserna visar entydigt på röjningsaktiviteter under medeltid, eller möjligen tidig modern tid om man räknar med att proverna kan ha en viss egenålder.²² Dateringarna med 95,4% sannolikhet spänner mellan sent 1100-tal och tidigt 1600-tal, där de två prover ur röse 19 och 16 som definitivt är tagna under stenar visar på en något yngre datering (1500-tal grovt sett), medan de prover som också de är tagna i botten av rösen men mellan stenar visar på en äldre

²² Calcagnile 2019

datering (1300-tal). I röse 20 ligger dateringarna i 1200- respektive 1300-tal, med den äldre dateringen i det parti med kol och skärviga stenar som framkom här. Spridningarna på dateringarna är något svårtolkade. Kanske kan den äldsta dateringen (röse 20, 1200-tal) representera en ursprunglig röjningsfas, och övriga dateringar ytterligare två faser. Att olika faser i så fall uppträder i botten av samma rösen är mer svårklarligt.

Området kring röjningsröseområdet Dals-Ed 227 är präglad av en tydlig mänsklig närvaro under järnålder och medeltid. 50 meter öster om lämningen är stensättningsgravfältet Dals-Ed 21:1 beläget, och ytterligare en stensättning, L2018:1037, är belägen inom den södra delen av Dals-Ed 227, *illustration 43*.

Röjningsrösen skiljer sig tydligt från stensättningarna i närområdet, då de senare är

Tabell 3. Bedömning.

Lämning / yta	Typ	Utförd åtgärd	Antikvarisk bedömning	Antikvariskt bevarandevärde	Bevarandegrad	Kunskapsvärde	Upplevelsevärde
Dals-Ed 227 / L1960:8761	Fossil åker	Kartering och utrednings-schaktning	Fornlämning	Stort	Högt	Stort	Högt
L2018:1028 (Knipehaget)	Lägenhetsbebyggelse	Kartering	Övrig kulturhistorisk lämning	Medel	Högt	Medel	Högt
L2018:1029 (Västgärdet)	Lägenhetsbebyggelse	Kartering	Övrig kulturhistorisk lämning	Medel	Medel	Medel	Medel
L2018:1036 (Kvarnekas)	Lägenhetsbebyggelse	Kartering	Övrig kulturhistorisk lämning	Medel	Högt	Medel	Högt
L2018:1047 (Lundestad)	Husgrund, historisk	Utrednings-schaktning	Övrig kulturhistorisk lämning	Lågt	Lågt	Lågt	Lågt
Boplatsläge 1	Möjligt boplatsläge	Ingen, berörs ej av arbetsområdet	-	-	-	-	-
Boplatsläge 2	Möjligt boplatsläge	Utrednings-schaktning	Ej fornlämning	Inget	-	-	-
Boplatsläge 3	Möjligt boplatsläge	Ingen, berörs ej av arbetsområdet	-	-	-	-	-
Boplatsläge 4	Möjligt boplatsläge	Utrednings-schaktning	Ej fornlämning	Inget	-	-	-
Boplatsläge 5	Möjligt boplatsläge	Ingen, berörs ej av arbetsområdet	-	-	-	-	-

Illustration 43. Andreas står på stensättningen L2018:1037, och på höjdpaketet på andra sidan väg 2183 är stensättnings-gravfältet Dals-Ed 21:1 beläget. Bilden är tagen vid den arkeologiska utredningen steg 1 som utfördes 2018. Foto mot öster.

Illustration 44. Stig mäter in stensättningen L2018:1037 vid den arkeologiska utredningen steg 1 som utfördes 2018. Kantkedjan av stora klumpstenar anas mellan Stig och fotografen. Röjningsröse nr 3 syns i bakgrunden till höger (se även illustration 8). Foto mot söder.

flacka, stora och övertorvade, och har tydliga kantkedjor av låga klumpstenar, *illustration 44*. Därmed inte uteslutet att det kan dölja sig fler stensättningar inom området; ytan var svårinventerad på grund av växtlighet och ris efter avverkning.

Området är beläget cirka 500 meter söder om Ödegården, vilket indikerar en medeltida odeläggelseprocess. Under 1800-talet uppodlades ett torp ("Bräckelund" enligt skylt) strax söder om Dals-Ed 227, Dals-Ed 228. Detta följer ett mönster som föreligger i hela Stora Les västra strandområde, med en intensiv men kort uppodlingsprocess under 1800-talet. I det historiska kartmaterialet finns inga belägg för att Dals-Ed 227 ska höra till detta torp eller ett senare jordbruk, vilket bekräftas av dateringarna. Det är däremot mycket möjligt att den medeltida röjda ytan (Dals-Ed 227) även omfattade ytor söder om vägen mot Klevmarken, det vill säga ytan där torpet (Dals-Ed 228) togs upp under 1800-talet, och att även denna lämning borde registreras som fornlämning. Detta kan dock inte slås fast utan undersökningar och ¹⁴C-analyser.

Utbredningen av Dals-Ed 227 har justerats åt norr, väster och söder. Fornlämningen är inte avgränsad mot norr. Söder om vägen mot Klevmarken och öster om den fossila åkermarken Dals-Ed 228 finns minst fem ytterligare röjningsrösen, vilka för närvarande är belägna utanför lämningarnas avgränsningar.

Antikvarisk bedömning

Lämningen bedöms vara väl bevarad, trots att den är delvis belägen på hyggesmark. Kunskapsvärdet bedöms vara högt då denna period är dåligt känd i Dalsland. Upplevelsevärdet bedöms som högt på grund av att lämningarna är väl synliga i terrängen vilket delvis hänger samman med att området är avverkat till stora delar samt hur det ligger topografiskt på en ås med utsikt över Ödegårdstjärnet, samt närheten till stensättningarna. Antikvariskt bevarandevärde bedöms mot bakgrund av detta som högt.

Mot bakgrund av dateringarna bedöms lämningen utgöras av en fornlämning.

L2018:1028 - lägenhetsbebyggelse / Knipehaget eller Haget

L2018:1028 utgörs av ett område med bebyggelselämningar och fossil åkermark i form av röjningsrösen efter torpet Haget eller Knipehaget. Lägenheten, då under namnet Nya Torpet, kan i husförhörlängderna beläggas tidigast till 1820-tal.²³ Torpet finns med på laga skifteskarta över Knipan 1843, samt på Häradsökonomiska kartan från 1890-tal, markerat som torp med namnet Knipehaget.²⁴ En byggnad är utsatt på ekonomiska kartan från 1970-talet och bör motsvara den husgrund som var uppskyltad.²⁵ Allt sammantaget ger området ett intryck av att vara brukat in i relativt sen tid. Den inmätta åkerytan är flack och tydlig, och röjningsstenen ligger utmed sidorna av åkerytan.

Efter kartering och fördjupade kartstudier har lämningens utbredning justerats, främst åt söder. De historiska kartor som finns tillgängliga var svåra att rektifiera, varför lämningens utbredning inte justerats efter dessa. Begränsningen omfattar ivarjefall odlingsytorna så som de såg ut vid 1800-talets mitt, och de fysiska spår som kunde iaktas i fält. Torpets hela utbredning är dock större.

Antikvarisk bedömning

Lämningen bedöms vara väl bevarad, husgrunderna är delvis röjda och odlingslämningarna väl synliga. Kunskapsvärdet bedöms som medelhögt. Upplevelsevärdet bedöms som högt på grund av att de ingående lämningarna är väl synliga, samt på grund av att kulturväxter ännu går att hitta vid husgrunderna. Antikvariskt bevarandevärde bedöms som medelhögt.

Lämningstyp ändras från område med fossil åkermark till lägenhetsbebyggelse. Bedömningen övrig kulturhistorisk lämning kvarstår, trots kartbelägg från före 1850.

²³ Swedberg m fl 2018 och däri anförda källor

²⁴ Lantmäteriet 1843; Lantmäteriet 1890-97

²⁵ LstGIS

L2018:1029 - lägenhetsbebyggelse / Västgärdet

L2018:1029 består av bebyggelse- och odlingslämningar efter en backstuga under Strand, med tidigaste kartbelägg för åkerytorna 1857; på kartan syns såväl tegar som röjningsrösen. Någon bebyggelse finns dock inte utritad inom området vid denna tid. På häradsekonomiska kartan har bebyggelse tillkommit.²⁶ En husgrund med spisröse inom området är uppskyltad med namnet Västgärdet. Sannolikt är det detta hus som syns på häradsekonomiska kartan. Åkerytan som avgränsas i väster av terasskanter och röjningssten är öppen ännu 1960 av ortofoto att döma.²⁷

Bebyggelse verkar inte ha tillkommit förrän efter 1857. Var har då de hört hemma som brukade ytan innan dess? Gården Lund ligger strax söder om, en möjlighet är att Lund även brukat ytorna vid L2018:1029. En annan möjlighet är att det fanns bebyggelse här, men att den inte är utritad på kartan. Det är också möjligt att röjningsaktiviteterna här är äldre än 1800-tal, och att L2018:1029 liksom Dals-Ed 227 varit röjd mycket tidigare, lagts öde, men återupptagits under 1800-talet.

Efter kartering och fördjupade kartstudier har lämningens utbredning justerats något.

Antikvarisk bedömning

Bevarandegraden bedöms som medelhög på grund av den gjorda avverkningen - vilken delvis täckt ingående lämningar med ris - samt den sentida sommarstugan vilken uppförts strax intill ett par av odlingsrösen. I övrigt är odlingslämningarna till stora delar väl synliga. Kunskapsvärdet bedöms som medelhögt. Upplevelsevärdet bedöms som medelhögt på grund av avverkningen och sommarstugan. Antikvariskt bevarandevärde bedöms som medelhögt.

Lämningstyp ändras från område med fossil åkermark till lägenhetsbebyggelse. Bedömningen övrig kulturhistorisk lämning kvarstår.

L2018:1036 - lägenhetsbebyggelse / Kvarnetorpet eller Kvarnekas

L2018:1036 utgörs av ett område med bebyggelselämningar och fossil åkermark bestående av röjda odlingsytor, åkerhak och röjningsrösen efter Kvarnekas eller Kvarnetorpet. Torpet kan beläggas i husförhörslängderna till år 1822, då Johannes Svensson och Maria Nilsson med tre barn flyttar in på Qvarnkasen under Knipan.²⁸ Namnet - Kuarne Torpet - är utsatt på laga skifteskarta från 1843, men varken bebyggelse eller jordbruksmarker är markerade. Både byggnader och odlingsmark finns däremot på häradsekonomiska kartan under namnet Qvarntorp.²⁹

Efter kartering och fördjupade kartstudier har lämningens utbredning justerats, främst åt sydväst. Den häradsekonomiska kartan var svår att rektifiera i detta parti, varför lämningens utbredning inte justerats efter denna. Begränsningen innefattar odlingsytorna så som de såg ut vid 1800-talets slut, och de fysiska spår som kunde iakttas i fält. Torpets hela utbredning är dock större, främst åt söder och norr.

Antikvarisk bedömning

Lämningen bedöms vara väl bevarad, husgrunderna och odlingslämningarna väl synliga. Kunskapsvärdet bedöms som medelhögt. Upplevelsevärdet bedöms som högt på grund av att de ingående lämningarna är väl synliga, samt på grund av att kulturväxter ännu går att hitta. Antikvariskt bevarandevärde bedöms som medelhögt.

Lämningstyp ändras från område med fossil åkermark till lägenhetsbebyggelse. Bedömningen övrig kulturhistorisk lämning kvarstår.

L2018:1047 - husgrund, historisk

Husgrunden L2018:1047 är belägen vid Lundestad, tidigast belagd till 1840-talet.³⁰ Tidigaste kartbelägg för en byggnad på platsen är den ekonomibygnad som syns här på häradsekonomiska kartan från 1890-tal.³¹ Baserat

28 Swedberg m fl 2018 samt däri anförda källor

29 Lantmäteriet 1843; Lantmäteriet 1890-97

30 Swedberg m fl 2018 samt däri anförda källor

31 Lantmäteriet 1890-97

26 Lantmäteriet 1857; Lantmäteriet 1890-97

27 LstGIS

på kartmaterial samt fynd och iakttagelser vid schaktning, görs bedömningen att husgrunden är rester efter denna, möjligen en ladugård. Att fynden vid husgrunden är så få och att inte ens nässlor växer på ytan, stöder möjligen tolkningen att byggnaden är tillkommen under sent 1800-tal, alternativt att den inte använts som fähus utan till något annat. Kanske har man haft en smedja i byggnaden?

Antikvarisk bedömning

Bevarandegraden bedöms som låg på grund av att ytan är så påverkad av vägen samt andra sentida aktiviteter. Kunskapsvärdet bedöms som lågt. Upplevelsevärdet bedöms som lågt främst på grund av närheten till vägen. Antikvariskt bevarandevärde bedöms som lågt.

Bedömningen övrig kulturhistorisk lämning kvarstår.

Boplatsläge 2 och 4

Båda lägena är fina och tänkbara boplatslägen, men vid schaktning framkom inget som tyder på någon mänsklig närvaro under förhistorisk tid.

Antikvarisk bedömning

Platserna saknar antikvariskt bevarandevärde. Inga fornlämningar registrerades.

Röjningsrösen - diskussion

De tre röjningsrösen inom Dals-Ed 227 som undersöktes inom ramen för utredningen valdes på grund av att de såg olika ut och var placerade på olika sätt inom ytan. Röse nummer 19 var litet och bestod av något större stenar, röse 20 var lågt placerat, flackt och bestod av mindre sten. Röse 16 slutligen var placerat på åsens krön, bestod av mycket sten och var högt och stort. Trots dessa olika särdrag fick de samstämmiga dateringar. Detta måste tolkas som att det är mycket svårt att åldersbestämma röjningsrösen utifrån utseende.

Det finns ytterligare röjningsrösen söder om vägen mot Klevmarken, såväl inom ytan för Dals-Ed 228 som väster om denna. Det bör hållas för mycket sannolikt att dessa är av samma ålder som de inom Dals-Ed 227.

Anledningen till att Dals-Ed 227 ursprungligen bedömdes som möjlig fornlämning är dels bris-

ten på kartmaterial som påvisar sentida bebyggelse och odlingsverksamhet här, dels närheten till stensättningarna. För Dals-Ed 228 finns kartmaterial, men även denna yta ligger naturligtvis lika nära stensättningsgravfältet. Vad vi däremot kan konstatera är att röjningsrösen inte daterats till järnålder, och därmed inte egentligen har någon relation till stensättningarna.

Vad gäller de övriga områdena med röjningsrösen – lägenhetsbebyggelserna L2018:1928, 1029 och 1036 – måste vi ställa oss frågan om det är möjligt att även dessa har en historia som går ner i medeltid? Att det finns ny bebyggelse här under 1800-tal utesluter inte att det är fråga om tidigare uppodlade ytor som lagts öde för att tas upp igen under odlingsexpansionen på 1800-talet.

Vad gäller ¹⁴C-dateringarna av röjningsrösen bör väl påpekas att dessa strikt sett inte daterar det ögonblick man började lägga röjningssten här, utan snarare den senaste brand som ägt rum här innan röjningssten började läggas upp. Tanken med att datera kol under röjningsstenen speglar antagandet att man gjort en svedjebränning av ytan inför röjning för odling eller bete, och att denna bör ha skett i nära anslutning till själva röjningen. Detta behöver inte nödvändigtvis vara fallet, men röjningsstenen kan ivarjefall inte ha lagts här tidigare än vad dateringarna visar.

Värdering av måluppfyllelsen

Makrofossilanalys och pollenanalys skulle enligt undersökningsplanen utförts i samband med undersökning av röjningsrösen vid Dals-Ed 227, men några makrofossilprover insamlades ej. Detta berodde enbart på den mänskliga faktorn. Avvikelseanmälan har skickats till länsstyrelsen.

I övrigt utfördes utredningen enligt upprättad plan.

Förslag på ytterligare åtgärder

Kulturlandskapet anser att i det fall Dals-Ed 227 (eller gravfältet Dals-Ed 21:1) berörs av vägarbetet bör vidare undersökningar utföras.

Avseende L2018:1036 (Kvarnkas) verkar det finnas fossil åkermark även väster om väg 2183. Om det är möjligt bör breddning av vägen ske just åt väster, då denna yta redan är påverkad av rastplats, och det visuella sammanhanget med

lämningarna öster om vägen svagt.

Vad gäller övriga här berörda ytor och lämningar gör Kulturlandskapet bedömningen att inga vidare åtgärder krävs.

För fornlämningar gäller att de förutom själva lämningen även omges av ett så kallat fornlämningsområde. Fornlämningsområdet utgörs av ett så stort område på marken (eller sjöbottnen) som behövs för att bevara fornlämningen och ge

den tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Fornlämningsområdets storlek avgörs av länsstyrelsen från fall till fall.

Fornlämningar är skyddade enligt 2 kap i Kulturmiljölagen (KML) och genom miljöbalkens generella hänsynsregler, där stor vikt läggs vid hänsyn till kulturlämningar och kulturmiljöer. Ansökan om ingrepp i fornlämningar lämnas till länsstyrelsen.

Källor

Litteratur

- Ljunggren, Anna & Swedberg, Stig 2011 *Kraftledning Ed – Nössemark. Arkeologisk utredning och naturvärdesbedömning*. Kulturhistoriska rapporter 105. Rio Kulturkooperativ.
- Swedberg, Stig; Larsson, Anton; Östlund, Annika 2018 *Väg 2183 delen Dals-Ed – Mäfallingen, Dals-Eds socken och kommun, Västra Götalands län. Arkeologisk utredning steg 1*. Kulturlandskapet rapporter 2018:12. Kulturlandskapet.

Digitala källor

- Fornsök <https://app.raa.se/open/fornsok/>
- LstGIS, Informationskartan Västra Götaland <https://ext-geoportal.lansstyrelsen.se/standard/?appid=023f6dde755f41c5a719b111ddfb80ed>

Ej tryckta källor

- Danielsson, Erik 2019 *Vedartsanalyser på material från Västra Götalands län, Dals-Ed 227 L1960:8761*. Vedlab rapport 19072. Daterad 2019-09-16.
- Calcagnile, Lucio *Results of Radiocarbon Dating*. CEDAD rapport 2019_0165. Daterad 2019-10-15.

Muntliga källor

- Brorsson, Torbjörn (KKS) 19-09-02

Kartor

- Lantmäteriet, Lantmäterimyndigheternas arkiv 1843 15-DAJ-40 Laga skifte 1843 (Knipan)
- Lantmäteriet, Lantmäterimyndigheternas arkiv 1857 15-DAJ-88 Laga skifte, Övrigt 1857 (Strand)
- Lantmäteriet, Rikets allmänna kartverks arkiv 1890-97 Stamnåra J112-61-20 Häradsekonomiska kartan 1890-97
- Lantmäteriet, Rikets allmänna kartverks arkiv 1890-97 Dals-ed J112-61-25 Häradsekonomiska kartan 1890-97

Bilagor

1. Schakt	43
2. Anläggningar	47
3. Fynd	50

Bilaga 1 - Röjningssten

Lämning	Nr	Beskrivning	Längd (m)	Bredd (m)	Höjd (m)
Dals-Ed 227	1	Stora stenar, rund form. "Plundringsgrop" 0,4 m dj, 1x1,1 m st.	7,2	6	0,7
Dals-Ed 227	2	Rund, mkt övermossad. Stora stenar.	6	5,5	0,8
Dals-Ed 227	3	Både större o mindre stenar. N-S. "Plundringsgrop" 0,6m dj, 1,2x1,2 m st.	14	9	0,6
Dals-Ed 227	4	Mer sammanhållet, stora o ngt mindre sten.	6	4,8	0,5
Dals-Ed 227	5	Toppigt. Mkt mindre sten.	5,7	5,5	0,6
Dals-Ed 227	6		6	5	0,5
Dals-Ed 227	7	I slänt, mkt mindre sten.	4	3	0,5
Dals-Ed 227	8		4	3,5	0,6
Dals-Ed 227	9		4,7	4,7	0,8
Dals-Ed 227	10		4	3,5	0,3
Dals-Ed 227	11	Helt övermossad.	4	2,7	0,5
Dals-Ed 227	12		5	5	0,6
Dals-Ed 227	13		3	3	0,5
Dals-Ed 227	14	Tämligen övermossad.	3	3	0,5
Dals-Ed 227	15	Tämligen övermossad.	5	4	0,5
Dals-Ed 227	16		6,5	5	0,7
Dals-Ed 227	17		6	6	0,6
Dals-Ed 227	18	"Plundringsgrop" 0,5 m dj, 1,5x1,5 m st.	6	6	0,5
Dals-Ed 227	19	Mkt mossa. "Plundringsgrop" 1,8x1,8 m st, 0,6 m dj.	6	5,3	0,6
Dals-Ed 227	20	Uppskattat mått, svårt se pga mkt grässvål.	3,5	3,5	0,4
Dals-Ed 227	21	Uppskattat mått.	3,5	3,5	0,5
Dals-Ed 227	22		7	4	0,45

Illustration 45. Profil i röjningsröse 16, inom Dals-Ed 227. Foto mot väster.

Lämning	Nr	Beskrivning	Längd (m)	Bredd (m)	Höjd (m)
L2018:1028	1	Placerat i slänt.	9	8	0,6
L2018:1028	2	Placerat i slänt. NV-SO.	5,4	3,2	0,5
L2018:1028	3	Röjningssten upplagt hög i S, ansluter till stensträng i N.	15	4,7	0,7
L2018:1028	4	Röjningssten i sträng, 1 m glapp mellan denna och förra (nr 3).	20	1,5	0,4
L2018:1028	5		4,7	3,3	1
L2018:1028	6		2	1,1	0,3
L2018:1028	7		4	3,3	1
L2018:1028	8		5,5	3,4	1,2
L2018:1028	9		7	3	0,7
L2018:1028	10		4	3,5	0,7
L2018:1028	11		4	3	0,6
L2018:1028	12	O-V.	7	6,4	0,8
L2018:1028	13		4,5	3,5	0,6
L2018:1028	14		3	2,8	0,6
L2018:1028	15		4,4	3	0,4
L2018:1028	16		3,3	3	0,5
L2018:1028	17		2	1,5	0,6

Illustration 46. Röjningsröse 1 och 2 på Knipehaget, L2018:1028. Foto mot norr.

Lämning	Nr	Beskrivning	Längd (m)	Bredd (m)	Höjd (m)
L2018:1029	1		4	2,8	0,5
L2018:1029	2		5,6	5	0,4
L2018:1029	3	Intill sommarstuga.	7,4	7	0,4
L2018:1029	4	Intill äldre väg, ev ngt skadat.	3,7	3	1
L2018:1029	5		2,8	2	0,4
L2018:1029	6		5,1	3,7	0,5
L2018:1029	7	Svåravgränsat pga avverkning.	5	3,7	0,8
L2018:1029	8		2	2	0,4
L2018:1029	9	Stort röse, mot slänt. Mer röjningssten i slänten.	10	9,5	0,5
L2018:1029	10	Intill terrasskant.	3	1,6	0,4
L2018:1029	11	Stort. Intill terrasskant.	11,5	9	1,6
L2018:1029	12	"Plundringsgrop" i ena änden.	16	5,5	0,4
L2018:1029	13	Intill terrasskant.	21,5	5	0,5
L2018:1029	14	Intill terrasskant.	8,5	5,5	0,5
L2018:1029	15	I slänt. Intill terrasskant.	7	3,5	0,6
L2018:1029	16	Sitter ihop m den förra. Äldre vägsträckning nedanför. Intill terrasskant.	20	2	0,6
L2018:1029	17	Intill terrasskant.	20	2,8	0,5

Illustration 47. Ylber sticker med geologspjutet för att avgränsa röjningsstenen. Röjningsröse 12 vid L2018:1029. Foto mot sydväst.

Lämning	Nr	Beskrivning	Längd (m)	Bredd (m)	Höjd (m)
L2018:1036	1		4,7	4	0,5
L2018:1036	2		3	2	0,4
L2018:1036	3	Avlångt röse, N-S. Sitter ihop med nästa (nr 4) i N.	8	4	1
L2018:1036	4	I sträng. N-S.	10	1,5	0,5
L2018:1036	5		4	2	0,5
L2018:1036	6	NV-SO.	2,8	2	0,4
L2018:1036	7	N-S.	4	3,4	0,5
L2018:1036	8	Oregelbunden, snarare två som sitter ihop. SO-NV.	7	4	0,6
L2018:1036	9	Placerad i slänt, vid åkerhak.	4	3,6	0,3
L2018:1036	10	Placerad i slänt, vid åkerhak.	3,2	2,8	0,4
L2018:1036	11	Placerad i slänt, vid åkerhak.	2,8	2	0,3
L2018:1036	12	N-S.	3,6	2	0,3
L2018:1036	13	I sträng, NNO-SSV.	8	1,4	0,2
L2018:1036	14	I slänt, vid åkerhak. N-S.	2,3	1,4	0,3
L2018:1036	15	Röjningssten delvis placerat i grop. Från 0,3 m h till 0,3 m dj.	4,2	4,2	0,3
L2018:1036	16	I sträng. SV-NO. 1,7-4 m br.	10	4	0,7
L2018:1036	17	I sträng, NV-SO.	9	3,7	0,4
L2018:1036	18	Avlångt, NV-SO.	9,7	4,5	0,6
L2018:1036	19	Troligen sekundära massor på del av röset. SV-NO.	8	4,8	0,5
L2018:1036	20	Vid block, intill gamla Nössemarksvägen.	2	1,5	0,2
L2018:1036	21	Avlångt, NO-SV.	5	2	0,4
L2018:1036	22	N-S med en böj i NV.	19	2,7	0,4
L2018:1036	23	Öppning mellan denna o förra. Tre ihopflutna högar.	14	3	0,4
L2018:1036	24	Flera högar ihopflutna. NNO-SSV.	26	2	0,4
L2018:1036	25	I slänt nedanför plan yta.	2	1,8	0,3
L2018:1036	26	I slänt nedanför plan yta.	4,4	1,7	0,7
L2018:1036	27	I lång sträng.	25	3	0,3
L2018:1036	28	NO-SV.	4	2,8	0,5
L2018:1036	29	Jämte p-yta.	20	4	0,5
L2018:1036	30	Röjningssten? Jämte p-yta. Mer sten runt omkring.	4,4	4	0,4
L2018:1036	31	Vid gamla Nössemarksvägen.	3,2	2	0,6
L2018:1036	32	Vid gamla Nössemarksvägen.	3,4	2,5	0,8
L2018:1036	33	Vid gamla Nössemarksvägen.	6	2	0,6
L2018:1036	34	S änden ansluter till gamla Nössemarksvägen.	16	2,6	0,6
L2018:1036	35	(Inmätt vid AU steg 1. Genomsnittlig storlek.)	-	-	-
L2018:1036	36	(Inmätt vid AU steg 1. Genomsnittlig storlek.)	-	-	-
L2018:1036	37	(Inmätt vid AU steg 1. Genomsnittlig storlek.)	-	-	-
L2018:1036	38	(Inmätt vid AU steg 1. Genomsnittlig storlek.)	-	-	-

Schakt nr	Område	Längd (m)	Bredd (m)	Minsta djup (m)	Största djup (m)	Markslag	Jordart	Lager	Anl	Fynd	Prov	Kommentar
1	L2018:1047	3,0	2,5	0,04	0,20	Skog	Grus	Förna, nedrasade murstenar, sylvstenar, rött naturligt grus. Utslag med mettdetektor, spik.	-	Ja	-	Upptaget i och utanför grunden. Sylvstenarna bedöms vara nedgrävda i gruset. Fynd av glas, flintods, tegel, spik.
2	L2018:1047	1,4	1,1	0,02	0,15	Skog	Grus	Förna, rött naturligt grus.	-	-	-	Upptaget i själva "spisröset".
3	L2018:1047	2,0	1,2	0,04	0,20	Skog	Grus	Förna, rött naturligt grus. Utslag med mettdetektor, spik.	-	Ja	-	Upptaget V om grunden, mot berget. Fynd av tegel och glas, dock ngt oklart om det kommer från insidan eller utsidan grunden. Fynd av spik.
4	L2018:1047	1,5	1,2	0,02	0,18	Skog	Grus	Förna, rött naturligt grus.	-	Ja	-	Upptaget O om grunden, intill sylvstenarna. Fynd av glas (öflaska) och spik, båda betydligt mer modernt än övriga fynd.
5	L2018:1047	0,6	0,5	0,50	0,30	Skog	Grus	Förna, sopor.	-	Ja	-	Upptaget för hand i skräphögen strax S om grunden. Fynd av glasflaskor och -burkar, porslin, metallburkar, mm.
6	Boplats-läge 4	3,0	1,2	0,01	0,35	Skog	Silt	Podsol. 0-0,2 torvig förna, 0,2-0,25 urlakningslager, därunder anrikningslager.	-	-	Ja	Stenigt. Ganska rikligt med kol i torv- och urlakningslager.
7	Boplats-läge 4	2,0	1,2	0,01	0,05	Skog	Grusig silt	Podsol.	-	-	-	Stenigt. Lite kol i anrikningslager men ej lika mkt som i schakt 6.
8	Boplats-läge 4	2,5	1,2	0,04	0,20	Skog	Sandig grusig stenig silt	Podsol.	-	(0a)	Ja	Spridd diffus kol i torv- och urlakningslager. Fynd av 3 kvartssplitter, mkt osäkra.
9	Boplats-läge 4	3,5	1,2	0,05	0,30	Skog	Silt	Podsol.	-	-	-	Grusig silt. Stenar. Enst kolbitar, enst små koncentrationer av kol, främst i urlakningslager.
10	Boplats-läge 4	3,2	1,2	0,05	0,20	Skog	Silt	Podsol.	-	-	-	Silt. Färre stenar än tidigare schakt. Spridd diffus kol i torv- och urlakningslager.
11	Boplats-läge 2	3,0	1,2	0,05	0,10	Skog	Grusig siltig sand	Podsol.	-	(0a)	Ja	2-4 fläckar med kol, mkt diffusa. Fynd av enstaka bit kvarts, mkt osäkert.
12	Boplats-läge 2	3,0	1,2	0,05	0,15	Skog	Silt	Podsol.	-	-	-	Rödgrått anrikningslager.
13	Boplats-läge 2	3,0	1,2	0,05	0,25	Skog	Silt	Podsol. Högre belägna O halvan: Mkt tunna lager av stenig silt på anrikningslager. Lägre belägna V halvan: Tjock torv ovanpå naturlig stennackning som fortsätter ner i anrikningslager	-	(0a)	-	Stenigt. Fynd av enstaka bit kvarts, mkt osäkert.

Schakt nr	Område	Längd (m)	Bredd (m)	Minsta djup (m)	Största djup (m)	Markslag	Jordart	Lager	Anl	Fynd	Prov	Kommentar
14	Boplats-läge 2	3,5	1,6	0,01	0,10	Skog	Silt	Podsol.	-	-	-	Tunna lager, torvigt runt stubbe, lite sten o grus.
15	Dals-Ed 227:1	3,5	3,0	0,10	0,30	Skog	Silt	Odlingsten ovanpå podsol. Rikligt med mossa på stenarna. Stenarna uppblandade med silt i undre delen.	-	-	-	Upptaget i odlingsröse 19. En modern patronhylsa ovanpå i mossan.
16	Dals-Ed 227:1	3,5	2,0	0,10	0,30	Hyggesmark	Grusig humös sand	Odlingsten ovanpå grusig humus. Riklig torvpäväxt. Stenarna uppblandade med grusig sandig humus i undre delen. Mot och i botten rikligt med små skärviga stenar. I botten en kolfläck med skärvigsten.	-	-	-	Upptaget i odlingsröse 20.
17	Dals-Ed 227:1	3,2	3,2	0,10	0,60	Ledningsgata	Siltig sand	Odlingsten ovanpå podsol. Rikligt med mossa på stenarna. Stenarna belägna ovanpå silt, ingen uppblandning av silt el annat i stenarna.	-	-	-	Upptaget i odlingsröse 16.

Illustration 48n (vänster). Lisa och Torbjörn rensar fram sylvstenarna i schakt 1, L2018:1049. Foto mot söder. Illustration 49 (höger). Rójningsröse 20 inom Dals-Ed 227 framrensats. Foto mot väster.

Illustration 50. Dals-Ed 227, röjningsröse 16. Annika rensar fram det sista. Foto mot öster.

Bilaga 3 - Husgrunder

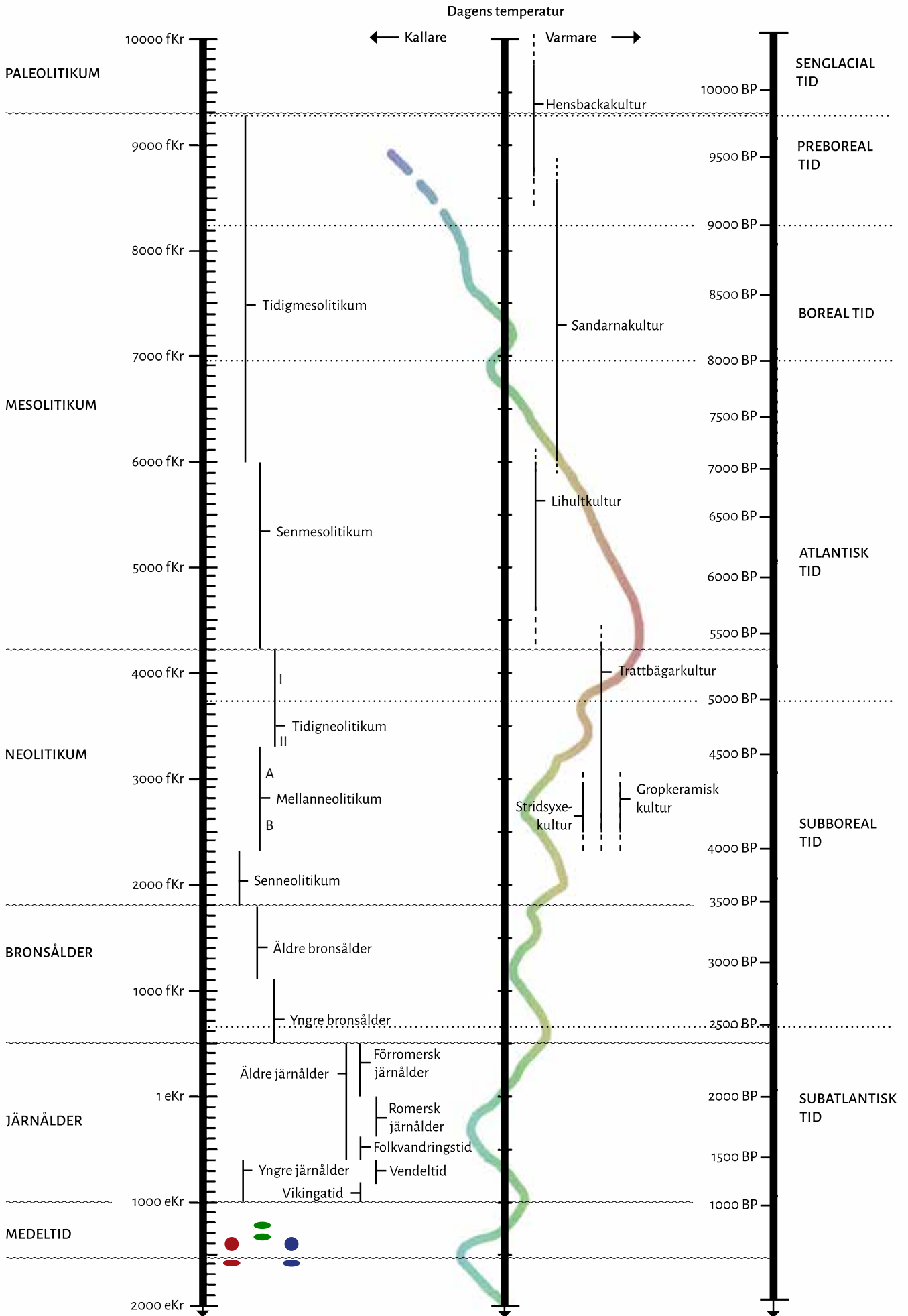
Lämning	Namn	Beskrivning
L2018:1028	Knipehaget	Husgrund av natursten, ca 7x8 m st. 0,2 m h. "Haget" enl skylt. Stort spisröse, järnspis, tegelsten o -pannor, fönsterglas, delar av trästommen ligger kvar. Syren, riddarsporre, akeleja, krusbär, nässlor, smultron, lönn och lärk växer i ansl till grunden.
L2018:1028	Knipehaget	Husgrund, 3x7m st (O-V), av syllstenar. Bevuxen med unggranar. Strax V om grunden finns en terasskant, 8 m l, 0,6 m h.
L2018:1028	Knipehaget	Grop med vall, belägen i sluttning. Gropen ca 2x2 m st, 0,9 m dj. Vall intill 4 m br. Vid provstick enstaka stenar i gropens botten men ej i vall. Inget kol. Jordkällare?
L2018:1029	Västgärdet	Husgrund, ca 5x5 m st, med spisröse. "Västgärdet" enl skylt. Kraftigt övermossad.
L2018:1029	Västgärdet	Husgrund, 4x4 m st, 0,2 m h, syllstenar. Delvis täckt med ris efter avverkning.
L2018:1036	Kvarnekas	Husgrund, ca 5x8 m st (SV-NO), intill 0,2 m h, med stort spisröse. "Kvarnkas" enl skylt. Uppbygd grund endast i SV delen, ej i NO delen. Storleken på grunden är därför delvis uppskattad. Halv kvarnsten har trol utgjort trappsten.
L2018:1036	Kvarnekas	Fähus, ca 9x5 m st (NV-SO), intill 1 m h, av enstaka stora syllstenar. Grop intill är möjligen gödselgrop.
L2018:1036	Kvarnekas	Jordkällare med gång, kallmurad. Utvändiga mått 4x5 m st, 1,3 m h. Själva källarutrymmet 1,5x2,5 m st. Placerad i sluttning med ingången neråt.
L2018:1047	Lundestad	Husgrund, ca 4x14 m st (N-S), med spisröse. Byggnaden har varit en ekonomibyggnad.

Illustration 51. Grunden efter bostadshuset på Kvarnekas. Trappstenen bestående av en halv kvarnsten syns i förgrunden. Foto mot nordväst.

De olika färgmarkeringarna visar dateringar av olika röjningsrösen inom Dals-Ed 227. Röd färg för röse nr 19, grön färg för röse nr 20, och blått för röse nr 16.

**Årбол 3:1 m fl, Dals Ed socken och kommun,
Västra Götalands län
Arkeologisk utredning steg 2 längs väg 2183,
sträckan Ed – Mäfällingen**

Under tidig medeltid sker en expansion av bebyggelse och odling längs västra sidan av Stora Le. Många av dessa gårdar läggs öde redan under medeltiden, vilket namn som Ödegården och Knipödegården visar.

Som en följd av 1700- och 1800-talets befolkningsökning sker ny uppodling genom de många torp som tas upp. Tre av dessa torp har karterats vid denna utredning: Knipehaget, Kvarnekas och Västgärdet.

I vissa fall tas torpen upp på ställen som brukats redan under medeltid, vilket resultaten från undersökningen av röjningsröseområdet Dals-Ed 227 visar: tre olika röjningsrösen här har daterats med ¹⁴C-analys till medeltid. Strax intill ligger gravar i form av stensättningar från järnålder, vilket kan tyda på bosättningskontinuitet från denna tid in i medeltid.

www.kulturland.se